

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Soňa Coufalová

Trestné činy rasově motivované

Diplomová práce

Olomouc 2011

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Trestné činy rasově motivované“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 28. 3. 2011

.....

Soňa Coufalová

Poděkování

Děkuji tímto JUDr. Ireně Dvořákové, Ph.D., za její odborné vedení při vypracování mé diplomové práce.

Já, níže podepsaná Soňa Coufalová, autorka diplomové práce na téma „Trestné činy rasově motivované“, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, správci:

Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, Olomouc 771 47, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalozích v informačních systémech Univerzity Palackého, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, kterou je Informační centrum Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb.

Prohlašuji, že výše uvedené údaje jsou pravdivé.

V Olomouci dne 28. 3. 2011

.....

Soňa Coufalová

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Rasově motivovaná trestná činnost.....	8
2.1 Definice rasově motivované trestné činnosti.....	8
2.2 Pojem rasa.....	10
2.3 Obecná charakteristika rasismu.....	13
2.4 Vývoj rasismu ve společnosti.....	15
3. Východiska pro právní úpravu v oblasti rasově motivované trestné činnosti.....	17
3.1 Ústava ČR.....	17
3.2 Listina základních práv a svobod.....	17
3.3 Mezinárodní dokumenty.....	21
4. Role, profil a charakteristika práva na platformě rasově motivovaných trestných činů.....	28
4.1 Trestní právo a jeho role v oblasti rasově motivované trestné činnosti.....	28
4.2 Profil trestněprávní úpravy v ČR.....	29
4.3 Charakteristika trestných činů spáchaných s možným rasovým podtextem.....	31
4.3.1 Vybrané trestné činy narušující soužití lidí.....	31
4.3.2 Trestné činy proti lidskosti.....	36
5. Příklady nejzávažnějších rasově motivovaných trestných činů na území ČR.....	43
6. Srovnání české právní úpravy rasově motivovaných trestných činů s právní.....	48
úpravou Slovenské republiky	
7. Závěr.....	52
8. Seznam použitých zdrojů.....	54
9. Shrnutí/Summary.....	60
10. Seznam klíčových slov/Keyword list.....	61
11. Přílohy.....	62

1. Úvod

Rasově motivované trestné činy jsou zejména v našich sociokulturních podmínkách, a to i z hlediska novodobých dějin samostatné České republiky, poměrně novou podobou páchaní trestné činnosti. Domnívám se, že příčiny samotné její existence (včetně podmínek pro ni) mohou mít úzkou vazbu na původní sociální stratifikaci ve společnosti. Tato trestná činnost s rasovým podtextem útočí na primární podstatu lidských a občanských práv a svobod deklarovaných v Listině základních práv a svobod¹ (dále jen „LZPS“).

Téma diplomové práce jsem si vybrala nejen proto, že je tato problematika v poslední době (a v naší společnosti) poměrně frekventovanou záležitostí, dalo by se říct i mediálně zajímavou, ale zejména z toho důvodu, že se jedná o jistý fenomén, který se v České republice začal ve větší míře objevovat až v její novodobé historii, po listopadu 1989².

Podle mého soudu se dají hledat souvislosti nejen se změnou společenského klimatu, ale také s jistým uvolněním etiky a morálky ve společnosti, s nižší mírou respektování obecně přijatých a platných pravidel, zejména pak u některých sociálních skupin obyvatelstva. Trestné činnosti s rasovým podtextem se dopouští příznivci hnutí Skinheads, stejně tak jako příslušníci majoritní skupiny obyvatelstva bez zjevné vazby na pravicově extremistické subjekty, a stejně tak jako se této trestné činnosti dopouští i sami Romové. Nemalou roli hrají v tomto ohledu jistě též faktory vzdělanostní struktury a věková skladba. O rasově motivované činy, přesněji řečeno o trestnou činnost s rasovým podtextem a její příčiny, se proto začaly ve větší míře zajímat nejen orgány policie, státního zastupitelství a soudů, ale také nevládní organizace, média i veřejnost, ačkoliv nepopíratelnou skutečností je zároveň to, že tento druh trestné činnosti představuje procentuálně zanedbatelnou část z celkového objemu kriminality.³

¹ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

² Jak uvádí např. V. Porada, počátek 90. let 20. století je typický mimo jiné i z hlediska postupného nárůstu rasově motivované trestné činnosti. (PORADA, Viktor a kol. *Kriminalistika*. Brno: CERM, 2001, s. 663.) Obdobně konstatují i J. Mádr s M. Růžičkou. (viz. MÁDR, Jaroslav, RŮŽIČKA, Miroslav. K trestné činnosti spojené s extremismem z pohledu státního zastupitelství (a to i na pozadí dvou rozhodnutí Nejvyššího soudu). *Státní zastupitelství*, 2005, č. 9, s. 2.)

³ Podíl rasově motivované trestné činnosti na veškeré trestné činnosti v ČR dosahoval v polovině 90. let, kdy bylo stíháno i žalováno pro rasově motivované trestné činy nejvíce osob, max. 1 %. (MÁDR, Jaroslav, RŮŽIČKA, Miroslav. K některým problémům vztahujícím se k dokazování trestných činů spojených s extremismem. *Státní zastupitelství*, 2005, č. 11, s. 1.) Nyní se uvedený údaj pohybuje kolem 0,1 %. (viz. 8. a 9. periodická zpráva o plnění závazků plynoucích z Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace [online]. Vláda České republiky, 25. 1. 2010 [cit. 26. 2. 2011]. Dostupné na <<http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/aktuality/8-9--CERD-final.pdf>>.)

Obecně považuji za velmi důležitý fakt, že v nové právní úpravě, v novém trestním zákoníku⁴ (dále jen „TZ“), se poměrně významně posunula úroveň právní ochrany u deliktů útočících proti životu a zdraví. V zásadě tak tato norma „přeskočila“ dřívější systém a strukturu trestných činů upravených v trestním zákoně⁵ z roku 1964. V něm byly tyto trestné činy zařazeny až za trestné činy tehdy definované jako trestné činy proti republice, cizímu státu nebo mezinárodní organizaci, hospodářské trestné činy, trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, trestné činy obecně nebezpečné, hrubě narušující občanské soužití a proti rodině a mládeži. Domnívám se, že nový pohled na priority ochrany člověka a jeho lidské důstojnosti bude mít zásadní vliv také při posuzování páčání trestných činů s rasovým podtextem.

Na základě všech těchto výše uvedených skutečností bych se chtěla ve své diplomové práci soustředit zejména na základní okruhy otázek, týkající se:

1. Definice rasově motivované trestné činnosti
2. Problematiky pojmu „rasa“ a „rasismus“
3. Vývoje rasismu ve společnosti
4. Ústavněprávního a mezinárodněprávního základu tzv. rovnosti lidí bez rozdílu
5. Role trestního práva v oblasti rasově motivované trestné činnosti a úpravy této trestné činnosti v TZ
6. Právní úpravy trestných činů narušujících soužití lidí
7. Právní úpravy trestných činů proti lidskosti
8. Nejzávažnější rasově motivované trestné činnosti, a to formou analýzy případů z historie uvedené trestné činnosti
9. Rozdílů v české a slovenské právní úpravě rasově motivovaných trestných činů

Ve své diplomové práci jsem využila zejména vědeckou metodu popisnou a srovnávací. Hlavními zdroji při psaní této diplomové práce byla především odborná literatura – monografie, komentáře, časopisecké články – spolu s ní samozřejmě právní předpisy a judikatura, a dále veřejně dostupné zdroje, jakými jsou: periodický tisk, ostatní tištěná i audio vizuální média. Přínosem pro zpracování tématu byly i mé osobní rozhovory a neformální konzultace s pracovníky Policie ČR a státního zastupitelství.

⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁵ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

2. Rasově motivovaná trestná činnost

2.1 Definice rasově motivované trestné činnosti

„Rasově motivované útoky, popř. diskriminace na základě rasy, jsou projevem střetu dvou či více různých rasových skupin, typicky příslušníků rasové většiny a rasové menšiny v daném státě.“⁶ Tímto způsobem by se dala asi nejobecněji popsat rasově motivovaná trestná činnost.

Jiný autor⁷ význam předmětného pojmu upřesňuje, když uvádí, že rasově motivovaná trestná činnost je jednou z forem extremismu⁸, a lze ji charakterizovat jako: „...společensky nebezpečné trestní jednání, kterým pachatel verbálně, graficky nebo brachiálně⁹ útočí na rasově odlišné občany nebo potlačuje jejich zaručená práva a svobody pro jejich rasovou, etnickou, národnostní nebo náboženskou odlišnost.“

Z výše uvedené definice vyplývá několik základních znaků rasově motivované trestné činnosti, jimiž jsou: 1. společensky nebezpečné jednání, 2. verbální, grafické či brachiální útoky, 3. zaručená práva a svobody rasově, etnicky, národnostně nebo nábožensky odlišných občanů, 4. motivem jednání je rasová, národnostní či náboženská zášť, 5. protiprávnost jednání.¹⁰ Co se týče společenské nebezpečnosti jmenované v bodu 1., vzhledem k současně platnému TZ, jenž je založen na čistě formálním pojetí trestného činu¹¹ a oproti úpravě trestního zákona „neoperuje“ s pojmem materiální stránka trestného činu, bylo by místo společensky nebezpečného jednání vhodné hovořit o jednání pro společnost škodlivém v souladu s § 12 odstavcem 2 TZ.

Namísto snahy o zkonstruování co nejdokonalejší definice, existuje i naprosto odlišná metoda, pomocí níž se lze jednoduše dobrat jádra věci – tedy v našem případě vymezení pojmu „rasově motivovaná trestná činnost“. Touto metodou je klasifikace rasově motivované trestné činnosti podle nejrůznějších kritérií, jež se zdá být v daném případě vhodná proto, že

⁶ ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Právní ochrana etnických menšin v ČR: závěrečná zpráva z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002, s. 4.

⁷ PORADA, Viktor a kol. *Kriminalistika...*, s. 663.

⁸ Pod pojem extremismus je zahrnován rasismus, nacionalismus, xenofobie, fašismus, antisemitismus, anarchismus, náboženský fanatismus, náboženský fundamentalismus, terorismus. (MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminologické a právní aspekty extremismu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, s. 5.)

⁹ Brachiální útok je označení pro násilný útok, útok proti fyzické integritě. (*Formy a způsoby páčání rasově motivované trestné činnosti* [online]. Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 2. 2. 2011]. Dostupné na <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/souteze/2006/sod/extremismus/4_formy.pdf>.)

¹⁰ CHMELÍK, Jan. Některé projevy extremismu v České republice. *Kriminalistika*, 1998, č. 3, s. 236 - 237.

¹¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009, s. 115.

vychází z určité praktické zkušenosti s touto problematikou a lépe tak přibližuje a osvětluje její charakter.

Příkladem takové klasifikace je např. dělení rasově motivované trestné činnosti dle objektu napadení. Z tohoto úhlu pohledu rozlišujeme: útoky proti Romům nebo proti jejich majetku, útoky zaměřené antisemitsky, útoky proti cizincům s odlišnou barvou pleti, s odlišným náboženstvím nebo národností nebo proti jejich majetku.¹²

Další variantu, jak mnohem účinněji vystihnout obsah rasově motivované trestné činnosti, nabízí pojetí¹³ založené na jakési statistice forem trestné činnosti páchané z rasových, národnostních nebo jiných nenávisných pohnutek, a to v letech 1997 - 2000. Z této statistiky vyplývá, že nejvíce procent „získalo“ protiprávní jednání, které spočívalo v urážlivých výrocích. K dalším protiprávním jednáním vycházejícím z výše uvedených pohnutek náleží dle zmíněné studie: fyzické útoky beze zbraně, fyzické útoky se zbraní, vyhrožování, vyhrožování se zbraní, vykřikování a psaní rasistických hesel, výhružek a kreslení symbolů; vzájemné potyčky bez jasného iniciátora, poškození majetku a tzv. jiné útoky.

Osobně se přikláním k tomu, že nejvýstižněji můžeme rasově motivované trestné činy popsat dle pojetí tzv. trestných činů z nenávisti, o nichž ve svém díle¹⁴ pojednává Jiří Herczeg. Tento termín se sice v České republice nepoužívá, ale například v anglosaské literatuře se s „hate crimes“ setkat můžeme, jelikož se toto původně žurnalistické označení začalo šířit v 80. letech 20. století zejména v USA¹⁵. Jako trestné činy z nenávisti Herczeg označuje: „...protiprávní jednání, která naplňují znaky skutkové podstaty trestného činu a jejichž pohnutkou je apriorní nenávist pachatele vyplývající z příslušnosti oběti útoku k určité rase, národnosti, etnické skupině, náboženství, třídě či jiné sociální skupině.“ Pro tyto trestné činy je typické, že většinou sice chybí hmotná pohnutka, avšak zároveň „stojí“ v popředí ideová motivace pachatele – to znamená, že prvotním impulsem ke spáchání těchto činů není touha po obohacení se a pachatel je ochoten přinést i určité oběti, aby dosáhl svých cílů.

Trestné činy z nenávisti dělíme do 2 okruhů, a to jednak na skupinu trestných činů narušujících občanské soužití a na skupinu trestných činů proti lidskosti. Do prvního okruhu pak spadají trestné činy násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, hanobení národa,

¹² PORADA, Viktor a kol. *Kriminalistika...*, s. 665.

¹³ ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Právní ochrana etnických menšin v ČR...*, s. 79.

¹⁴ HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. Praha: ASPI, 2008. 260 s.

¹⁵ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné: Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 460.

rasy a přesvědčení; podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod. Ve druhé skupině se vyskytují tyto trestné činy: genocidium, útok proti lidskosti, apartheid a diskriminace skupiny lidí; založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka; projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka; popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia.

2.2 Pojem rasa

Etymologický původ slova rasa vychází pravděpodobně z arabského označení „hlavy“ - ze slova „ras“.¹⁶ Ras však může též znamenat počátek, původ, špice.¹⁷ Poprvé byl v antropologii použit tento termín Francouzem Françoise Bernierem, a to ke konci 17. stol, kdy tento badatel přišel s první vědeckou klasifikací lidských ras.

„Rasa je formou existence druhu v přírodním prostředí, které vyvolalo její vznik. U člověka jde o velkou skupinu lidí s podobnými somatickými a fyziologickými vlastnostmi, které se trvale přenášejí na potomstvo.“¹⁸ Takové pojetí rasy vychází z biologické antropologie. Avšak ani v antropologické teorii není pojem rasa definován jednotně, pravdou ale je, že: „...jednotlivé definice jsou si často podobné, navzájem se překrývají a rozdíly mezi nimi jsou spíše výrazem odlišných hledisek, která jednotliví autoři zvolili při antropologické klasifikaci lidstva, potažmo ras.“¹⁹

Tak například další autor²⁰ vymezuje rasu jako: *„...skupinu lidí, která obývá nebo alespoň v minulosti obývala jednotný, více nebo méně rozsáhlý areál, a odlišuje se od ostatních skupin komplexem fyzických znaků (barva kůže, tvar lebky, nosu, barva očí, barva a tvar vlasů), jež jsou dědičné buď jednotlivě, nebo mezi nimi existuje určitá asociace.“*

Tak či onak, současná biologická antropologie rozlišuje 3 velké antropologické skupiny, neboli 3 lidské rasy (či plemena). Ve velkých geografických oblastech Evropy, Asie a Afriky se během posledního stotisíciletí diferencovala rasa euroasijská (europoidní, bílá), asijsko-americká (mongoloidní, žlutohnědá) a ekvatoriální (negroidní, černá).²¹

Nejsvětlejší, bílá rasa, se utvářela v mírném pásmu na severní polokouli. A jelikož se toto pásmo rozkládá na velké rozloze – sahá od obratníku Raka až po severní polární kruh – sledujeme v rámci této rasy největší rozdíly v barvě pleti, vlasů a očí. Studujeme-li tuto

¹⁶ WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2000, s. 34.

¹⁷ DACÍK, Tomáš. *Člověk a rasa*. Brno: CERM, 2001, s. 73.

¹⁸ WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismu...*, s. 54.

¹⁹ ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Právní ochrana etnických menšin v ČR...*, s. 7.

²⁰ Tamtéž, s. 7 - 8.

²¹ WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus...*, s. 34.

lidskou rasu podrobně, můžeme vidět jednak bílou pleť, velmi světlé vlasy a oči severských národů, a jednak snědé tváře, tmavé oči a vlasy Indů, Tamilů či Romů, kteří pocházejí z Indie. Pro europoidní rasu je typický velice variabilní tvar hlavy, vystupující a výrazný (spíše větší) nos, naopak méně vystupující lícni kosti a celkově ortognátní obličej. Oči jsou uloženy v jedné rovině, záhyb horního víčka je málo vyvinut. U mužů i u žen je výrazné ochlupení, u mužů pak dominují silně vyvinuté vousy. Tělesná výška je též velmi variabilní. Různé tvarové a barevné rozdíly mezi lidmi tohoto typu jsou výsledkem adaptace daným geografickým a klimatickým podmínkám. Na severu Země totiž docházelo vlivem tamního podnebí ke ztrátě původního tmavšího zbarvení pokožky, naopak když lidé europoidní rasy migrovali do jižnějších oblastí – napří právě do Indie – jejich kůže natrvalo ztmavla.²²

V subtropickém pásmu, pravděpodobně na území dnešní Číny, se formovala žlutohnědá rasa. Její představitelé mají snědou pleť (někdy i světlejší s nažloutlým nebo žlutohnědým odstínem), hnědé oči a i vlasy. Některým by se mohlo zdát, že barva jejich vlasů je černá, ale není tomu tak ve skutečnosti – hnědého pigmentu je jednoduše tolik, že působí jako čern.²³ Co se dále vlasů týče, jsou charakteristické svou rovností a tvrdostí. U mužů i žen většinou chybí tělní ochlupení a vousy mají muži řídké. Mongoloidní lidé jsou středního vzrůstu, obličej mají spíše velký, lícni partie jim vystupují, nos je malý a oči „šikmé“. Tuto typickou šikmost způsobuje dvojí záhyb kůže na horním víčku, tzv. epikantus. Dále se u těchto lidí vyskytuje mongolská řasa a dvojí mongoloidní skvrna, což je pigmentová skvrna umístěná v křížové oblasti a na spodní části krku.²⁴

Černá rasa se utvářela podél rovníku na africkém kontinentu, a to v důsledku adaptace na intenzivní sluneční záření a horké, vlhké klima. Jelikož se lidské tělo muselo nějakým způsobem vyrovnat s tamními podmínkami, a tedy bránit se proti spálení či vysušení kůže nebo dokonce úžehu, vytvořilo si jako obranu hnědý pigment, který především působil jako ochranný filtr vnitřních orgánů, které by jinak bez něj byly vystaveny spálení a poškození.²⁵ V důsledku hnědé barvy pigmentu se barva kůže lidí negroidního typu pohybuje od světle hnědé po tmavě hnědou, nemůže být tudíž černá, jak by se opět některým mohlo zdát. Tito lidé jsou většinou střední postavy, mají spirálově stočené kudrnaté, tmavé a velmi husté vlasy. Typičtí jsou širokým nosem, širokými rty a častým prognatismem obličej.²⁶

²² Tamtéž, s. 53.

²³ Tamtéž

²⁴ Tamtéž, s. 61 - 62.

²⁵ Tamtéž, s. 53.

²⁶ Tamtéž, s. 61.

Z právního hlediska je však velmi problematické vymezení pojmu „rasa“, neboť skutkové podstaty trestných činů operují s pojmem biologické antropologie, a tedy nikoliv právním.²⁷ Navíc ne vždy je jasný rozdíl mezi pojmy rasa, národ, národnost, etnická skupina apod.

Rasa, jak už bylo řečeno, je pojem biologický, přírodovědný, a vztahuje se výhradně na tělesné znaky a vlastnosti člověka jako je: barva pleti, tvar hlavy a jednotlivých částí těla, kdežto národ je pojem historický, kulturní a společenský a zahrnuje společenský vývoj lidských skupin bez ohledu na jejich rasovou příslušnost. Pojem národ sestává z následujících definičních znaků – pospolitost řeči, území, hospodářského života, kultury i psychického založení určité skupiny lidí.²⁸ Národností se pak rozumí příslušnost jednotlivce k určitému národu.²⁹ Etnická skupina je historicky vzniklá skupina lidí, kterou spojuje společný původ, zvláštní kulturní znaky (např. jazyk), mentalita a tradice. Příslušníci určité etnické skupiny mají povědomí vzájemné sounáležitosti a zároveň odlišnosti od jiných společenství lidí a jsou spojováni názvem etnika nebo jménem, kterým je etnikum označováno. Etnická skupina žije zpravidla v početní menšině v rámci jiného společenství – nejlepším příkladem je romské etnikum v České republice.³⁰

Výše uvedená absence právního vymezení pojmu „rasa“ vedla v minulosti k rozdílným přístupům k řešení této otázky v české trestněprávní teorii i praxi a bohužel se projevovala i v nejednotné rozhodovací praxi soudů.³¹ Výsledek trestního řízení totiž záležel na formě výkladu předmětného pojmu. Existovaly celkem 2 protichůdné postoje k dané problematice.

První z nich vycházel striktně z biologické antropologie a ctil jí zavedené členění lidstva na tři rasové skupiny. V tomto případě ale nebylo možné kvalifikovat útok představitel většinové populace vůči představiteli např. romské menšiny jako útok rasově motivovaný, jelikož obě osoby ve skutečnosti náležejí ke stejné rasové skupině, oba jsou součástí europoidní rasy.³² Tudíž i přestože by se v konkrétní situaci jednalo o útok, jehož pohnutkou by byla příslušnost oběti k romskému etniku, nepovažovali bychom to za rasově motivovaný trestný čin, byl by to intrarasový útok.

²⁷ ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Právní ochrana etnických menšin v ČR...*, s. 7.

²⁸ WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus...*, s. 42.

²⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II.: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s 1313.

³⁰ Tamtéž, s 1312.

³¹ ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Právní ochrana etnických menšin v ČR...*, s 8.

³² Viz. Rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 20. 11. 1996, sp. zn. 3 T 196/96

Avšak ani respektování naznačeného antropologického dělení lidstva na tři základní rasy nevyklučovalo dle dalšího názorového proudu útoky motivované interetnickou nesnášenlivostí³³ kvalifikovat jako útoky rasově motivované. Zastánci tohoto přístupu dospěli gramatickým a logickým výkladem relevantních ustanovení tehdy platného trestního zákona k závěru, že za rasově motivovaný útok lze pokládat i útok na příslušníka téže rasy.³⁴

Blízko posledně jmenovanému přístupu má i pojetí³⁵, které rozlišuje 4 významy pojmu rasa, a to: rasa jako druh (lidské rasa), poddruh *Homo sapiens* (bílá rasa, žlutohnědá, černá), etnicita nebo náboženství (irská či židovská rasa) a konečně jako sociálně definovaná skupina, která je odlišitelná od ostatních na základě viditelných, dědičných charakteristik. S tímto mnohoznačným chápáním pojmu rasa koresponduje i výklad³⁶, jenž ctí Listinu základních práv a svobod (konkrétně čl. 3 odstavec 1, čl. 24 a 25), Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní úmluvu o odstranění všech forem rasové diskriminace a Mezinárodní úmluvu o potlačení a trestání zločinů apartheidu, a který říká, že pojem rasa je nutno vztáhnout i na všechny rasové podskupiny.

2.3 Obecná charakteristika rasismu

Podstata rasismu spočívá v nenávisti člověka k člověku a rodí se z nedostatku tolerance, lásky, pochopení a porozumění.³⁷ K problému bezesporu přispívá i lidská nevědomost, spousta předsudků a možná částečně i strach z odlišného, neznámého.

Jedna z možných definic rasismu je následující: „*Rasismus je sociální, respektive sociokulturní fenomén, vycházející z rasových předsudků nebo teorií, zdůvodňujících a obhajujících rasovou nerovnost, přičemž rasový, tj. biologický aspekt je jen určitým stigmatem.*“³⁸ Rasismus je v dnešní době jedním z tzv. sociálně patologických jevů³⁹.

Rasismus a rasové teorie vyzvedávají jen určité lidi, jen ti jsou pokládáni za vyvolené a ostatní, kteří k těmto vyvoleným nepatří, mají pak problém, protože nejsou ve skupině

³³ Interetnická nesnášenlivost může vyústit i v tzv. „interetnický konflikt“, kterým se míní: „...událost, kdy se terčem útoku (nebo vzájemných útoků a potyček) stávají jedinci (skupiny) s odlišnými etnickými charakteristikami (odlišující se zejména barvou pleti, národností, jazykem, původem, vyznáním apod. a případně s těmito charakteristikami souvisejícím odlišným způsobem života).“ (ŠTĚCHOVÁ, Markéta. Oběti interetnického násilí. *Kriminalistika*, 2001, č. 4, s. 300.)

³⁴ Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 10. 1997, sp. zn. 2 Tzn 85/97

³⁵ DANICS, Štefan, KAMÍN, Tomáš. *Extremismus, rasismus a antisemitismus*. 2. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. s. 114.

³⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II...*, s. 1312.

³⁷ WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus...*, s. 113.

³⁸ DACÍK, Tomáš. *Člověk...*, s. 78.

³⁹ MAREŠOVÁ, A. Sociálně patologické jevy. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 2, s. 53.

ušlechtilých, ale naopak náleží mezi méněcenné. Na počátku všeho tudíž stojí představa, že jedna rasa je nadřazena té druhé, že mezi nimi v žádném případě nemůže existovat rovnost či rovnoprávnost, ať už si pro své tvrzení najde zastánce rasismu jakékoliv zdůvodnění.

Například Arthur de Gobineau, francouzský hrabě z 19. stol., jenž svým dílem (Esej) inspiroval ve špatném slova smyslu i Adolfa Hitlera, vyvozoval vlastnost člověka právě z příslušnosti k lidské rase. Netřeba asi dodávat, že jedinou správnou a ušlechtilou rasou pro něj byla rasa bílá a že všechno špatné bylo obsaženo v příslušnicích rasy černé či hnědožluté. Jeho pojetí označujeme jako biologický rasismus.⁴⁰

Rasismus může být ale i kulturní – znamená to, že jeho „vyznavači“ poukazují na kulturní zaostalost menšin. Dále můžeme rozlišovat rasismus individuální a institucionální, a to podle toho, kdo zaujímá rasistické postoje – zda jednotlivec či státní/společenské instituce.⁴¹

Dle odlišných měřítek dělíme rasismus na skrytý (také latentní) a zjevný (manifestní), aneb „racisme masque“ a „racisme casque“ (doslova rasismus s přilbou na hlavě). První jmenovaný je potlačovaný, utajovaný, neprojevený navenek; s tím druhým se naopak jeho představitelé netají.⁴²

Pro úplnost je třeba zmínit i „měkký“ a „tvrdý“ rasismus. Měkký rasismus vychází z určitých vnitřních výhrad vůči jiné kultuře, etniku. Znamená, že tyto výhrady sice cítíme, ale v podstatě je nijak neprojevujeme veřejně, a pokud ano, tak spíše v odlehčené formě, kdy si z jiných etnik (ras) třeba děláme legraci, a proto jsme schopni na jejich adresu utrousit výrazy jako: „černoušek“, „rákosník“, „židáček“.... Danými výroky tyto lidi sice znevážíme, zesměšníme, ale pořád se pohybujeme v zákonem daných mezích a naše chování není zdánlivě v rozporu s principem rovných práv a občanské společnosti, k nimž se Česká republika hlásí.⁴³

Tvrdý rasismus je již mnohem horší podoba takového chování, jeho praktikování je mnohem agresivnější a známe jej ve formě neonacismu či násilných útoků vůči etnickým menšinám.⁴⁴

V neposlední řadě je důležité poukázat na nepříznivý dopad rasismu v demokratickém státě, tedy na to, jaké situace ve společnosti způsobuje⁴⁵: „...1. *démonizuje a kriminalizuje*

⁴⁰ HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti...*, s. 17.

⁴¹ Tamtéž, s. 18.

⁴² Tamtéž, s. 19.

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ Tamtéž

etnické či „rasové“ minority a dělá z nich původce všeho zla, 2. urychluje fyzickou a sociální segregaci obětí rasismu, 3. minority se cítí být ohroženy, a proto usilují o změnu společenských poměrů (viz americké hnutí za občanská práva v 60. letech XX. století) nebo se snaží emigrovat (viz „romský exodus“ z České republiky do Kanady či Velké Británie), 4. konflikty jsou prohlubovány i rasistickou propagandou (ta zneužívá svobody slova a šíří nenávist, čímž pomáhá vytvářet prostředí pro diskriminaci a zároveň legitimizuje rasistické násilí).“

2.4 Vývoj rasismu ve společnosti

Rasismus začíná psát svou historii již v otrokářské společnosti. Jeho tehdejší existence byla pro tamní vrchnost dobrým argumentem, jak ospravedlnit utiskování otroků i zotročování jedněch lidských skupin druhými.⁴⁶ V důsledku toho, že docházelo k hromadným migracím lidí, ke křížovým výpravám, že se konalo tzv. stěhování národů apod., přicházeli lidé s jinými rasami často do kontaktu. V podstatě byli zvyklí na snědší či žlutější pleť Arabů či Židů, takže problém začal při setkání s černou rasou, černoši totiž byli považováni za méněcenné, někteří tvrdili, že ani nejsou lidmi, že nemají lidskou duši. Mnohdy byli také zobrazováni jako gorily či šimpanzi.⁴⁷

Postupem času a v souvislosti s rozvojem vědy, především antropologie, začaly vznikat nejrůznější rasové teorie, které však dosáhly své nejhrůznější podoby až v kapitalistické společnosti 19. a 20. stol.⁴⁸ Tyto teorie se hojně ujaly zejména ve vyspělých zemích: ve Velké Británii, Francii, v Německu, Holandsku, Portugalsku a USA.

Názorným příkladem, který může charakterizovat tehdejší situaci v těchto zemích, je osoba anglického sociologa Benjamina Kidda, který překroutil, či dokonce zneužil Darwinovo učení o boji o život v přírodě a tvrdil, že evropské rasy jsou vítězi v tomto boji a jsou vyšším produktem přírodního výběru. V jižních státech USA, kde probíhala už od dob války Severu proti Jihu neustálá rozepře mezi černochoy a bělochoy, se kupříkladu ujal názor anglického chirurga Williama Lawrence o tom, že černoši jsou svojí tělesnou stavbou velmi podobní opicím. Dále bylo zneužito objevu holandského učence a lékaře Petra Campera, ten totiž zavedl ke klasifikaci ras tzv. lícni úhel (jako měřítko primitivnosti nebo naopak

⁴⁵ Nejvyšší státní zastupitelství. *Rasově motivovaná trestná činnost a extremismus* [online]. Justice.cz: oficiální server českého soudnictví [cit. 12. 10. 2010]. Dostupné na <portal.justice.cz/soud/soubor.aspx?id=62964>.

⁴⁶ WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus...*, s. 55.

⁴⁷ DACÍK, Tomáš. *Člověk...*, s. 80 - 81.

⁴⁸ WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus...*, s. 135.

ušlechtilosti), dokázal, že postupně docházelo u člověka ke zkracování vystupující obličejové partie, a černoši jsou tou skupinou lidí, u které je dosud největší prognatie obličejové (vysunutí čelisti).⁴⁹ Velkou inspirací pro rasisty byl též švýcarský přírodovědec a filosof Louise Agassiz, který při spatření černocha, dle vlastních slov, „neviděl nic jiného než černou opici“⁵⁰, a podle něhož se lidské rasy vyvíjely nezávisle na sobě stejně tak, jako různé druhy živočichů, a tudíž spolu nemají společný vývoj a jsou tak mezi nimi zásadní rozdíly. Jako inspirační zdroje rasismu posloužily jeho propagátorům ještě mnohé další osobnosti, namátkou žák a obdivovatel Benjamin Kida Joseph Chamberlain, Robert Malthus nebo autor Knihy džunglí Rudyard Kipling se svou teorií o břemeni bílého člověka.⁵¹

Avšak novodobý rasismus v Evropě ovlivnil především již zmíněný hrabě Arthur de Gobineau a poté jeho pokračovatel H. S. Chamberlain. Podle Gobineaua byla tou nejschopnější a nejčistší rasa bílá, dějiny lidstva se nemohly tvořit bez účasti bílé rasy – „jen bílá rasa dějiny tvoří a má“.⁵² Kdysi měla i monopol krásy, ducha i síly, který se však kazil v důsledku míšení ras.⁵³ Nejdéle si podle něj uchovali rasovou ryzost Árijáni (Árijci), z toho důvodu je patrné, že „gobinismus“ významně ovlivnil oficiální ideologii Třetí říše. Ve skutečnosti pojem „árijská rasa“ neexistuje a nikdy neexistoval, Árijci byli zavedeni jako označení pro jazykovou skupinu, do které spadají všichni lidé mluvící indoevropskými jazyky. Němečtí rasisté tohoto termínu zneužili k pojmenování antropologických typů, především tzv. nordické rasy, kterou prohlásili za nadřazenou německou rasu nad všemi rasami, národy a skupinami.⁵⁴

Jako vrchol rasismu a antisemitismu je vnímáno období druhé světové války.

⁴⁹ Tamtéž, s. 136.

⁵⁰ DACÍK, Tomáš. *Člověk...*, s. 88.

⁵¹ WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus...*, s. 137.

⁵² ČERNÝ, Václav. *Rasismus, jeho základy a vývoj*. 1. vydání. Olomouc: Votobia, 1995, s. 42.

⁵³ Tamtéž, s. 24.

⁵⁴ WOLF, Josef. *Lidské rasy...*, s. 139.

3. Východiska pro právní úpravu v oblasti rasově motivované trestné činnosti

3.1 Ústava ČR

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen „Ústava“), již ve své preambuli dává najevo, jaké hodnoty jsou pro náš stát ty nejelementárnější, na jakých základech tato demokratická vlast stojí a které principy ctí.

Jednou z preambulí jmenovaných zásad vlastních České republice je i rovnoprávnost občanů a úcta k lidským právům, proto je jistě možné konstatovat, že z těchto úvodních deklamací vychází veškerá ochrana občanů, kteří jsou v menšině, kteří jsou diskriminováni, či dokonce, na kterých jsou páchany trestné činy z důvodu rasy, etnika, národnosti či jiné příčiny, a že jejich práva musí být tudíž respektována už jen na podkladě samotné preambule.

Avšak Ústavou se prolínají další konkretizace výše uvedených principů vztahujících se k rovnosti občanů a úctě k lidským právům, je to například čl. 4, jenž stanoví ochranu základních práv a svobod soudní mocí, ve spojitosti s čl. 96 hovořícím o rovnosti účastníků řízení před soudem, tedy procesní rovnosti – ne rovnosti ve vztahu k výsledku sporu.⁵⁵ Dále je možné poukázat na znění čl. 6: „*Politická rozhodnutí vycházejí z vůle většiny vyjádřené svobodným hlasováním. Rozhodování většiny dbá ochrany menšin.*“, jež garantuje nezpochybnitelné postavení menšin, ale především je třeba zdůraznit čl. 3, který poukazuje na to, jaké místo v hierarchii právních předpisů zaujímá LZPS. Tento článek totiž jasně říká, že LZPS je součástí ústavního pořádku, z čehož vyplývá, že jí chráněná práva a svobody musí být všemi uznávány a jejich svobodný výkon zaručen.

3.2 Listina základních práv a svobod

Hned v úvodním článku LZPS nacházíme obdobnou formulaci o rovnosti lidí, jakou nám nabízí Ústava. Tato rovnost se dotýká jak sféry důstojnosti, tak rovnosti v oblasti práv – není tedy chápána abstraktně.⁵⁶ LZPS uvedená práva a svobody označuje jako nezadatelné, nezczitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.

Konkretizaci uvedeného obecného principu rovnosti, který rovněž plní funkci obecného zákazu diskriminace, nalezneme v čl. 3 odstavci 1 LZPS.⁵⁷ V něm je stanoveno, že: „*Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka,*

⁵⁵ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 24. 6. 2002, sp. zn. IV. ÚS 140/02

⁵⁶ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 9. 3. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 38/02

⁵⁷ ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Právní ochrana etnických menšin v ČR...*, s. 26.

víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.“ Nejen, že se ústavní garance tohoto článku vztahuje na všechna základní práva a svobody daná LZPS a mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána za podmínek čl. 10 Ústavy, ale stejně tak se vztahuje i na všechny lidi, bez ohledu na to, jedná-li se v konkrétním případě o státní občany, cizince, osoby bez státního občanství, nezletilé apod.⁵⁸

Je však třeba zdůraznit, že lidé si sice nejsou rovni, pokud jde o jejich fyzické, duševní nebo morální způsobilosti – vzájemně se od sebe odlišují množstvím znaků daných přírodou, historickými okolnostmi nebo v souvislosti s vlastním rozhodnutím – ale jsou si rovni jako lidské bytosti.⁵⁹ Tudíž i přes faktické a nepopíratelné rozdíly, které mezi lidmi existují, musí být s každým zacházeno stejně, bez rozdílu a spravedlivě. Pravdou ale zůstává, že ústavní princip čl. 3 odstavce 1 LZPS může být skutečně garantován pouze tehdy, bude-li trestněprávně vymahatelný.⁶⁰

Obsahem druhého odstavce článku 3 LZPS je právo svobodně rozhodovat o své národnosti. Toto své právo může každý uplatnit bez ohledu na to, že by musel zároveň prokázat znalost jazyka, místo narození, státní občanství apod. Záleží pouze na projevu vůle jednotlivce směřujícího k tomu, aby byl považován za příslušníka jím zvolené národnosti.⁶¹

Na svobodnou volbu národnosti a vůbec všechna výše uvedená práva a svobody úzce navazuje Hlava třetí LZPS, která se zabývá právy národnostních a etnických menšin. Prvním z článků této hlavy je čl. 24, který říká, že: „*Příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu.*“ Jak již bylo zmíněno v souvislosti s článkem 3 odstavcem 2 LZPS, rozhodnutí o tom, zda se osoba považuje za příslušníka národnostní menšiny, záleží pouze na jeho subjektivní vůli, tzn., že ani normy ústavního pořádku, ani ostatní zákony výslovně nestanoví, kdo je či není příslušníkem národnostní menšiny.⁶² Zákon o právech příslušníků národnostních menšin⁶³ nám však pojem národnostní nebo etnická menšina více přibližuje, když jej v § 2 vymezuje následovně:

„(1) Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem,

⁵⁸ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 952 - 953.

⁵⁹ Tamtéž, s. 952.

⁶⁰ HERCZEG, Jiří. Extremismus, tolerance a svoboda projevu. *Trestní právo*, 2003, č. 7 - 8, s. 4.

⁶¹ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě...*, s. 955.

⁶² Tamtéž, s. 1163 – 1164.

⁶³ Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů

jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.

(2) Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.”

Ve zmíněném článku 24 LZPS se setkáváme s pojmem „újma“. Je důležité poznamenat, že újma může mít jak majetkový, tak nemajetkový charakter. U soudu pak může poškozený, jemuž byla způsobena újma v důsledku toho, že patří k národnostní nebo etnické menšině, požadovat upuštění od porušování jeho práv, odstranění následků nebo se může domáhat přiměřeného zadostiučinění.⁶⁴

Článek 24 LZPS je obecnou úpravou k dalšímu článku Hlavy třetí, k článku 25, jelikož se v něm setkáváme s formulací „nikomu“ – nikomu nesmí být způsobena újma..., která značí skutečnost, že se článek 24 vztahuje na všechny osoby – nejen na české státní občany, ale i cizince.⁶⁵ Naproti tomu článek 25 je pojmově užší, jelikož poskytuje ochranu právům náležícím pouze občanům České republiky (nikoliv tedy bezdomovcům a cizincům), když deklaruje, že:

„(1) občanům tvořícím národnostní nebo etnické menšiny se zaručuje všestranný rozvoj, zejména právo společně s jinými příslušníky menšiny rozvíjet vlastní kulturu, právo rozšiřovat a přijímat informace v jejich mateřském jazyku a sdružovat se v národnostních sdruženích. Podrobnosti stanoví zákon.

(2) Občanů příslušejícím k národnostním a etnickým menšinám se za podmínek stanovených zákonem zaručuje též

a) právo na vzdělání v jejich jazyku

b) právo užívat jejich jazyka v úředním styku

c) právo účasti na řešeních věcí týkajících se národnostních a etnických menšin.“

⁶⁴ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě...*, s. 1164.

⁶⁵ Tamtéž, s. 1163.

Myslím si, že rozvíjení vlastní kultury je důležité a hraje podstatnou roli v životě každého, nejen v životě občanů daného státu, ale i ostatních, kteří se na území České republiky vyskytují z jiného důvodu, než proto, že by byli občany. Pro jakéhokoliv jednotlivce má určitě velký význam vědomí své identity, „kořenů“, z nichž vzešel, a tak potřeba rozvíjení kultury je mnohdy patrná i u těch, jež státní občanství České republiky „nevlastní“.

Právem rozšiřovat a přijímat informace v mateřském jazyku se v souvislosti s dalšími zákony⁶⁶ míní právo na užívání svého rodného jména a příjmení v jazyku národnostní menšiny, právo na označení obcí, jejich částí, ulic a jiných veřejných prostranství. Co se týče práva sdružovat se v národnostních sdruženích, mohou tak občané činit ať už formou politických stran či klasických občanských sdružení.⁶⁷

V druhém odstavci článku 25 nalezneme právo občanů národnostních a etnických menšin na vzdělání v jejich jazyku. Toto právo je upraveno ve školském zákoně a zákoně o státní správě a samosprávě ve školství.⁶⁸ Obecně ale platí, že vzdělávání je založeno na zásadách rovného přístupu každého státního občana České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie ke vzdělávání bez jakékoliv diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana.⁶⁹

Občan České republiky patřící do určité národnostní nebo etnické menšiny se může domáhat užívat svůj jazyk před orgány státní správy nebo v soudních řízeních, přičemž toto právo je obvykle realizováno prostřednictvím článku 37 odstavce 4 LZPS, kde se pojednává o tom, že každý má nárok na tlumočníka, prohlásí-li, že neovládá jazyk, v němž se vede řízení.

Posledním právem vztahující se k článku 25 je právo účastnit se řešení věcí týkajících se národnostních menšin, úzce to souvisí s oprávněním podílet se na správě věcí veřejných, ať už tímto termínem chápeme účast na politickém životě, správě státu a veřejných záležitostech, nebo jím myslíme možnost ucházet se bez diskriminace o funkce ve veřejném životě a posléze je i zastávat.⁷⁰

Uplatnění zásady rovnosti nalezneme i v dalších člancích LZPS, velmi výrazně se tento princip promítá i do úpravy práv označovaných souhrnně jako „Právo na soudní a jinou

⁶⁶ Zákon č. 301/2001 Sb., o matrikách; zákon č. 128/2000 Sb., o obcích

⁶⁷ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě...*, s. 1172.

⁶⁸ Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních, středních a vyšších odborných škol (školský zákon); zákon č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství

⁶⁹ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě...*, s. 1173.

⁷⁰ Tamtéž

právní ochranu“, která jsou obsažena v Hlavě páté, z nichž jsme již uvedli právo na tlumočnicka v situacích, kdy prohlásíme neznalost jazyka, v němž se vede řízení.

3.3 Mezinárodní dokumenty

Výchozím bodem a vůbec prvním mezinárodním dokumentem, v němž se setkáme s pojmem „rovnost bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství“, je Charta Spojených národů⁷¹ (dále jen „Charta“) ze dne 26. 6. 1945, která byla signatářskými státy, mezi něž patřila i Československá republika, podepsána v San Francisku. Uvedenou rovnost zmiňuje Charta již ve svém prvním článku, kdy hovoří o cílech Organizace spojených národů (dále jen „OSN“). Jedním z těchto cílů je totiž právě podporování a posilování úcty k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství, přičemž usnadnit uskutečňování daného cíle má dle dalšího článku Charty, a to článku 13 odstavce 1 písm. b), za úkol Valné shromáždění OSN. K podpoře cíle z článku 1 se OSN také zavazuje v článku 55 písm. c).

Dne 10. 12. 1948 byla jakožto rezoluce Valného shromáždění OSN přijata Všeobecná deklarace lidských práv (dále jen „Deklarace“), která - přestože není právně závazná - stala se základním kamenem systému ochrany lidských práv.⁷² Princip rovnosti bez ohledu na rasu, barvu, pohlaví, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, majetek, rod nebo jiné postavení člověka prostupuje celou Deklarací, neboť v článku 2 je stanoveno, že každý má všechna práva a všechny svobody stanovené Deklarací, a to bez jakéhokoli výše uvedeného rozlišování. V článku 7 je pak konkretizována rovnost před zákonem, a zároveň je zdůrazněna ochrana před jakoukoliv diskriminací. Právo uzavřít sňatek a založit rodinu má dle článku 16 každý plnoletý muž a žena, přičemž je opět výslovně zdůrazněno, že lze toto právo uplatnit bez jakéhokoli omezení z důvodů příslušnosti rasové, národnostní nebo náboženské.

V pořadí dalším mezinárodním dokumentem je z chronologického hlediska Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia⁷³, jež byla sice sjednaná Valným shromážděním OSN dne 8. 12. 1948, avšak pro tehdejší Československo nabyla účinnosti dne 12. 1. 1951. Co se rozumí genocidiem podle této Úmluvy – viz. charakteristika trestných činů proti lidskosti (4.3.2).

⁷¹ Vyhláška č. 30/1947 Sb., o Chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora

⁷² ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Právní ochrana etnických menšin v ČR...*, s. 15.

⁷³ Vyhláška č. 32/1955 Sb., o Úmluvě o zabránění a trestání zločinů genocidia

Dne 28. 7. 1951 byla v Ženevě sjednána Úmluva o právním postavení uprchlíků⁷⁴, k níž byl později – dne 31. 1. 1967 – taktéž sjednán Protokol týkající se právního postavení uprchlíků. Pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku (dále jen „ČSFR“) vstoupila Úmluva v platnost dne 24. 2. 1992, Protokol pak dne 26. 11. 1991. Hned v samotném úvodu Úmluvy nalezneme zásadu, že všichni lidé mají užívat základní práva a svobody bez diskriminace. V čl. 1 je upravena definice uprchlíka, kterým je mimo jiné osoba, jež se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, a je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám odmítá ochranu své vlasti. Článek 3 Úmluvy obsahuje zákaz diskriminace uprchlíků z důvodu rasy, náboženství nebo země původu, a konečně článek 33 stanovuje výslovný zákaz vyhoštění nebo vrácení uprchlíka na hranice země, ve kterých by jeho život či osobní svoboda byly ohroženy na základě jeho rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité společenské vrstvě či politického přesvědčení.

Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace⁷⁵ byla přijata na zasedání Valného shromáždění OSN dne 21. 12. 1965 a v bývalé Československé socialistické republice (dále jen „ČSSR“) nabyla účinnosti dne 4. 1. 1969, z čehož pro náš stát vyplývají jisté povinnosti⁷⁶. Ve své preambuli Úmluva mimo jiné prohlašuje, že je nezbytné rychle odstranit na celém světě rasovou diskriminaci ve všech jejích formách a projevech, že diskriminace mezi lidmi podle rasy, barvy pleti nebo národnostního původu je na překážku přátelským a mírovým vztahům mezi národy a ohrožuje mír a bezpečnost mezi národy, a že existence rasových překážek je neslučitelná s ideály jakékoli lidské společnosti. V článku 1 je definován pojem rasová diskriminace, jehož význam bude vyložen v souvislosti s charakteristikou trestného činu apartheidu a diskriminace skupiny lidí (4.3.2). Dále je v Úmluvě zakotvena povinnost smluvních států zakázat a odstranit rasovou diskriminaci ve všech jejích formách a zaručit právo každého na rovnost před zákonem bez rozlišování. K dosažení uvedených cílů se státy zavazují prohlásit určité činy za trestné podle zákona,

⁷⁴ Sdělení ministra zahraničních věcí č. 208/1993 Sb., o Úmluvě o právním postavení uprchlíků

⁷⁵ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 95/1947 Sb., o Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace

⁷⁶ Česká republika pravidelně předkládá Výboru pro odstranění rasové diskriminace zprávy o plnění závazků z této Úmluvy. Poslední z těchto zpráv (zpráva za období od 1. 4. 2005 do 31. 7. 2009) byla schválena Vládou ČR dne 25. 1. 2010. (viz. 8. a 9. periodická zpráva o plnění závazků plynoucích z Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace...)

těmito jsou: jakékoli rozšiřování idejí založených na rasové nadřazenosti nebo nenávisti, jakékoli podněcování k rasové diskriminaci, jakož i veškeré násilné činy nebo podněcování k takovým činům proti kterékoli rase nebo kterékoli skupině osob jiné barvy pleti nebo etnického původu, jakož i poskytování jakékoli podpory rasistické činnosti, včetně jejího financování. Smluvní státy rovněž prohlásí za nezákonné organizace i organizovanou a jakoukoli jinou propagandistickou činnost podporující a povzbuzující rasovou diskriminaci a též prohlásí účast v takových organizacích nebo na takové činnosti za trestnou podle zákona. Státy také nedovolí celostátním ani místním veřejným orgánům nebo institucím podporovat nebo podněcovat rasovou diskriminaci.

Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti⁷⁷ zakotvuje neexistenci promlčecí lhůty pro válečné zločiny a zločiny proti lidskosti. Tato Úmluva byla přijata v New Yorku dne 26. 11. 1968 a účinnosti pro ČSSR nabyla dne 11. 11. 1970, z čehož pro naše téma plyne, že trestný čin genocidium podle § 400, trestný čin útok proti lidskosti podle § 401 a trestný čin apartheid a diskriminace skupiny lidí podle § 402 TZ jsou vyloučeny z promlčení.

Jako další mezinárodní smlouvu související s tématem je třeba uvést Mezinárodní úmluvu o potlačení a trestání zločinu apartheidu⁷⁸, jež byla přijata Valným shromážděním OSN dne 30. 11. 1973 a pro tehdejší ČSSR nabyla účinnosti dne 18. 7. 1976. Úmluva obsahuje definici apartheidu – viz. trestné činy proti lidskosti (4. 3. 2) – který je smluvními státy považován za zločin proti lidskosti v rozporu se zásadami mezinárodního práva. K potlačení apartheidu, k zabránění jakéhokoliv povzbuzování ke zločinu apartheidu a obdobné politice rasové segregace nebo jejím projevům a k potrestání osob, které se takového zločinu dopustí, se zavázaly státy přijmout jakákoliv legislativní nebo jiná opatření. Dále se státy podepsáním Úmluvy zavázaly přijmout legislativní, soudní a správní opatření ke stíhání, souzení a trestání osob, v souladu se svou jurisdikcí, které jsou odpovědné za činy pokládané za zločin apartheidu, nebo jsou z těchto činů obviněny bez ohledu na to, zda tyto osoby jsou usídlené na území státu, ve kterém byly činy spáchány, nebo jsou občany tohoto státu či některého jiného státu, nebo jsou osobami bez státní příslušnosti. V souvislosti s problematikou apartheidu je podstatné ještě zmínit další Úmluvu, a to Mezinárodní úmluvu

⁷⁷ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 53/1947 Sb., o Úmluvě o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti

⁷⁸ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 116/1976 Sb., o Mezinárodní úmluvě o potlačení a trestání zločinu apartheidu

proti apartheidu ve sportu⁷⁹, která byla sjednána dne 10. 12. 1985 v New Yorku a v ČSSR se stala účinnou dne 3. 4. 1988.

Princip rovnosti a zákaz diskriminace nalezneme taktéž v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech⁸⁰, který byl v New Yorku otevřený k podpisu ode dne 19. 12. 1966 a pro ČSSR nabyl účinnosti dne 23. 3. 1976. Článek 2 odstavec 1 Paktu obsahuje povinnost smluvních států respektovat práva Paktem uznaná a na svém území zajistit jejich realizaci všem jednotlivcům bez jakéhokoli rozlišování podle rasy, barvy, pohlaví, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení. V článku 4 je stanoveno, že za mimořádné situace, kdy je ohrožen život národa, mohou smluvní státy přijmout opatření zmírňující jejich závazky podle Paktu, která však nejsou v rozporu s jinými závazky podle mezinárodního práva a – co je především podstatné – neznamenají diskriminaci podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství nebo sociálního původu, což značí, že toto právo nelze za žádné okolnosti „obejít“. Toť vše k obecným pravidlům vztahujícím se k principu rovnosti a zákazu diskriminace. Příkladem konkrétního ustanovení obsaženého v samotném katalogu práv Paktu, které se vztahuje k uvedeným principům, je znění článku 20 odstavce 2: *„Jakákoli národní, rasová nebo náboženská nenávisť, jež představuje podněcování k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí, musí být zakázána zákonem.“* Nebo lze uvést článek 24 odstavec 1: *„Každé dítě má bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, národnostního nebo sociálního původu, majetku nebo rodu právo na takovou ochranu, která mu přísluší s ohledem na jeho postavení nezletilce, ze strany jeho rodiny, společnosti a státu.“* Stejně tak se týkají zákazu diskriminace i zásady rovnosti poslední tři práva obsažená v katalogu práv, jsou jimi: právo občana podílet se na vedení veřejných záležitostí přímo či nepřímo, právo volit a být volen, vstoupit do veřejných služeb své země, a to vše v souladu se zmíněným článkem 2 Paktu (článek 25), rovnost před zákonem a ochrana zákona bez diskriminace (článek 26), zákaz upírání práva příslušníkům menšin (článek 27).

Byl – li zmíněn Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, nesmí být opomenuto jeho „dvojče“ Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, který byl v New Yorku otevřený k podpisu od stejného data, v ČSSR vstoupil

⁷⁹ Vyhláška federálního ministra zahraničních věcí č. 84/1988 Sb., o Mezinárodní úmluvě proti apartheidu ve sportu

⁸⁰ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

v platnost ve stejný den a je součástí stejné vyhlášky ministra zahraničních věcí⁸¹ jako Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Výčtem uvedených znaků ale podobnost obou paktů nekončí, společnou mají tyto dokumenty i obecnou klauzuli týkající se hlediska aplikace jednotlivých práv – obdobně jako článek 2 odstavec 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech hovoří článek 2 odstavec 2 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech – státy musí zaručit uskutečňování těchto práv bez jakéhokoliv rozlišování podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního a sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení. Co se výslovně Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech týče, obsahuje dále ustanovení o právu na vzdělání (článek 13 odstavec 1), v němž se mimo jiné praví, že vzdělání napomáhá k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a všemi rasovými, etnickými a náboženskými skupinami.

V rámci evropského prostoru nelze opomenout nejdůležitější normativní akt Rady Evropy⁸², Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod⁸³, jež byla sjednána v Římě dne 4. 11. 1950 a na území ČSFR vstoupila v platnost dne 18. 3. 1992. Článek 14 Úmluvy zdůrazňuje, že užívání práv a svobod jí přiznaných musí být zajištěno bez diskriminace z důvodu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení. K plnění závazků plynoucích z Úmluvy byly původně zřízeny Evropská komise a Evropský soud pro lidská práva, posléze však došlo ke sloučení obou orgánů v jeden Evropský soud pro lidská práva.⁸⁴

Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin⁸⁵, která byla dne 1. 2. 1995 přijata ve Štrasburku na půdě Rady Evropy, obsahuje menšinová práva, jež měla být původně součástí dodatkového protokolu Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Jelikož by však tímto krokem došlo k podřízení ochrany menšin kontrolnímu mechanismu zmíněné Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, bylo přijetí Rámcové úmluvy

⁸¹ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

⁸² DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2008, s. 249.

⁸³ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

⁸⁴ DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné...*, s. 251.

⁸⁵ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/1998 Sb., o sjednání Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin

v tomto ohledu usnadněno – kontrolní mechanismus Rámcové úmluvy je totiž mnohem volnější⁸⁶: dle čl. 24 sleduje její provádění Výbor ministrů Rady Evropy.

Rámcová úmluva byla jménem České republiky podepsána dne 28. 4. 1995. Tímto aktem se Česká republika zavázala k odevzdávání pravidelných monitorovacích zpráv o plnění závazků plynoucích z tohoto dokumentu.⁸⁷

Nejen Rada Evropy, ale i Evropská unie se zabývá problematikou rovnosti osob bez rozdílu. Aby bylo v tomto směru dosaženo co největšího souladu právních řádů jednotlivých členských států, byla dne 29. 6. 2000 vydána směrnice Rady Evropské unie⁸⁸, která provádí zásadu rovného zacházení s osobami bez ohledu na rasový nebo etnický původ. Dle znění směrnice měly členské státy stanovenou povinnost implementace do 19. 7. 2003.

Článek 1 vymezuje účel směrnice, kterým je stanovení rámce pro boj proti diskriminaci z důvodu rasového nebo etnického důvodu. Dále je ve směrnici definován rozdíl mezi přímou a nepřímou diskriminací a uveden obsah pojmu „obtěžování“ (čl. 2), článek 3 zdůrazňuje, že směrnice neupravuje rozdíl v zacházení z důvodu národnosti.

Bez ohledu na předchozí ustanovení poskytuje článek 4 členským státům možnost, aby stanovily, že: „...rozdíl v zacházení, jehož důvodem je charakteristika týkající se rasového nebo etnického původu, nebude představovat diskriminaci v případech, kdy z důvodu povahy určitých dotyčných profesních činností nebo z důvodu souvislostí, v nichž jsou prováděny, představuje takováto charakteristika skutečný a rozhodující profesní požadavek pod podmínkou, že daný cíl je legitimní a požadavek je přiměřený.“ Naproti tomu mohou členské státy taktéž činit tzv. „pozitivní kroky“, za něž směrnice (čl. 5) považuje provádění nebo přijímání opatření za účelem zabránění nevýhodám souvisejícím s rasovým nebo etnickým původem či přímo za účelem kompenzace těchto nevýhod.

Je třeba říci, že směrnice představuje pouze souhrn minimálních požadavků kladených ze strany Evropské unie na právní řády členských států, neboť je výslovně v článku 6 stanoveno, že pro ochranu zásady rovného zacházení mohou tyto státy přijímat i příznivější opatření než ta uvedená ve směrnici. Státy mají povinnost zajistit, aby soudní, správní či smírčí řízení byla dostupná všem, kteří se domnívají, že vůči nim nebyla uplatněna zásada rovného zacházení (čl. 7), přičemž důkazní břemeno (o opaku) nese odpůrce (čl. 8). Jedinec,

⁸⁶ ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Právní ochrana etnických menšin v ČR...*, s. 20 - 21.

⁸⁷ *Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin: Monitorovací aktivity, přehled monitorovacích zpráv, publikace* [online]. Vláda České republiky, 9. 11. 2005 [cit. 2. 2. 2011]. Dostupné na <<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=6912>>.

⁸⁸ Směrnice rady 2000/43/EC ze dne 29. června 2000 provádějící zásadu rovného zacházení s osobami bez ohledu na rasový nebo etnický původ

kterému by mohlo hrozit nepříznivé zacházení následkem podané žaloby či jiného podnětu týkajícího se principu rovnosti, je ze strany státu chráněn opatřeními, která členský stát pro takový případ musí přijmout (čl. 9). Pro prosazování rovného zacházení všech osob bez diskriminace ustanoví státy příslušné orgány, které budou disponovat pravomocemi ve směrnici vyjmenovanými (čl. 13).

Státy mají povinnost uvést svůj národní právní řád do souladu se směrnicí (čl. 14 a násl.).

4. Role, profil a charakteristika práva na platformě rasově motivovaných trestných činů

4.1 Trestní právo a jeho role v oblasti rasově motivované trestné činnosti

Trestní právo je někdy vnímané též jako právo takzvaně sekundární, jelikož samo o sobě neupravuje dominantně předmět právní regulace mimo trestní oblast v celém spektru, nýbrž se dotýká pouze některých oblastí a vztahů ve společnosti.⁸⁹

Přes výše uvedenou tezi lze obecně vnímat trestní právo jako nástroj chránící práva a oprávněné zájmy osob (fyzických i právnických). Trestní právo v tomto kontextu, v obecné rovině, hájí práva a chráněné zájmy celé společnosti, státu, jeho zřízení, právě pokud není ochrana těchto zájmů regulována - střežena - jinými právními prostředky.

Oblast rasově motivovaných trestných činů se výše uvedeným východiskům příliš nevyvíjí. Dominantně vstupuje do ochrany práv a oprávněných zájmů nejen jednotlivců, ale i celé společnosti před trestnými činy taxativně uvedenými v trestněprávních normách tím, že vymezuje, co je trestný čin, stanoví podmínky trestní odpovědnosti, okolnosti vylučující trestní odpovědnost a důvody zániku trestní odpovědnosti, druhy trestních sankcí, způsob jejich ukládání, výkonu i zániku jejich výkonu, včetně podmínek zahlazení odsouzení.

Trestněprávní řešení, včetně oblasti rasově motivovaných trestných činů, představuje „ultima ratio“ jak pro zákonodárce, tak i pro soudce.⁹⁰ Nová kodifikace trestního zákoníku je totiž založena na přesvědčení, že ochranu práv a svobod jednotlivců, včetně jejich života, zdraví a majetku, práv a chráněných zájmů právnických osob, jakož i demokratického státního a společenského zřízení, je třeba dosahovat především mimotrestními prostředky. Na protiprávní jednání je třeba reagovat prostředky trestního práva až v krajních případech, v souladu s pomocnou (subsidiární) úlohou trestního práva v právním řádu a ve společnosti, vymezenou nyní v § 12 odst. 2 trestního zákoníku. Kriminální politika sledující kontrolu a potlačování kriminality, musí proto spočívat ve vhodném vyvažování prevence a represe.

S tím je v souladu i judikatura Ústavního soudu České republiky, který ve svých nálezech⁹¹ opakovaně zdůraznil, že trestní právo má z podstaty principu „ultima ratio“ místo pouze tam, kde jiné prostředky z hlediska ochrany práv fyzických a právnických osob jsou vyčerpány, neúčinné nebo nevhodné.

⁸⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 9 – 10.

⁹⁰ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 5. vydání. Praha: ASPI, 2007, s. 45.

⁹¹ Např. nález Ústavního soudu České republiky ze dne 3. 3. 2005, sp. zn. II. ÚS 413/04

Z výše uvedeného vymezení role trestního práva je na první pohled patrné, že by mělo plnit jen funkci podpůrnou a že i v souvislosti s rasově motivovanými trestnými činy je důležité v první řadě primárně uplatňovat prostředky preventivní ochrany - jak opatření podle jiných mimotrestních oborů práva (pracovní právo, správní právo, právo sociálního zabezpečení...), tak opatření v rovině mimoprávní (výchova, vzdělávání, kulturní a socioekonomická opatření). Vlastní ochrana před rasově motivovanými delikty poté spočívá zejména v samotném citlivém přístupu aplikace trestního zákoníku, kdy nejzávažnější útoky na integritu jsou označeny za trestné činy, přičemž za jejich spáchání lze uložit tresty a ochranná opatření.

Jelikož trestní právo disponuje nejčitelnějšími druhy sankcí, lze jeho prostředky uplatňovat jen proti typově nejzávažnějším případům porušení práva, kterými jsou trestné činy, přičemž za trestné činy jsou prohlášeny pouze nejzávažnější útoky na nejvýznamnější chráněné zájmy, hodnoty, vztahy. V tomto kontextu lze vnímat roli trestního práva i v oblasti rasově motivované trestné činnosti.

4.2 Profil trestněprávní úpravy ČR

TZ neobsahuje úpravu rasově motivované trestné činnosti pouze na jednom místě. Neexistuje výčet trestných činů rasově motivovaných komplexně soustředěných v jediné hlavě nebo dílu zvláštní části TZ, jako je tomu například v případě trestných činů proti majetku apod.

Naopak, rasově motivované trestné činy nalezneme jednak v Hlavě X s názvem „Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných“, v rámci jejíhož pátého dílu jsou upraveny „Trestné činy narušující soužití lidí“, z nichž následující mají společnou pohnutku spočívající v zášti či dokonce v nenávisti pachatele vůči rase nebo etniku: trestný čin násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob a trestný čin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod.

Jednak se ale s problematikou rasově motivované trestné činnosti setkáme i u tzv. trestných činů proti lidskosti zařazených do Hlavy XIII dílu prvního zvláštní části TZ. Do skupiny trestných činů proti lidskosti patří: genocidium, útok proti lidskosti, apartheid a diskriminace skupiny lidí, založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka; projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka, popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia.

Obecně lze vymezit trestné činy proti lidskosti podle pojetí zločinů proti lidskosti, jež byly prvně definovány ve Statutu mezinárodního vojenského soudního dvora, který je součástí Dohody o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy⁹². Dle čl. 6 písm. c) Statutu jsou považovány za zločiny proti lidskosti tato jednání: „...vražda, vyhlazování, zotročování, deportace nebo jiné nelidské činy spáchané proti jakémukoliv civilnímu obyvatelstvu před válkou nebo za války nebo pronásledování z příčin politických, rasových či náboženských při provádění kteréhokoliv zločinu spadajícího pod pravomoc Soudního dvora nebo ve spojení s takovým zločinem, bez ohledu na to, zda bylo porušeno místní právo země, kde zločiny byly spáchány.“

Pojem zločinů proti lidskosti byl následně Úmluvou o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti rozšířen, a to tak, že bylo k dosavadní definici přidáno: „...vyhnání obyvatelstva z půdy, kterou má v držbě, způsobené ozbrojeným útokem nebo okupací, nelidské činy, které jsou důsledkem politiky apartheidu, a to i v případě, že tyto činy nejsou porušením vnitřního práva země, kde zločiny byly spáchány.“⁹³

Odhlédneme-li však od zločinů proti lidskosti a vrátíme - li se zpět k aktuálnímu TZ, zjistíme, že i u mnohých dalších trestných činů je pohnutkou k jejich spáchání zášť či nenávist k rase. Je tomu tak u těchto trestných činů: vražda, těžké ublížení na zdraví, ublížení na zdraví, mučení a jiné nelidské a kruté zacházení, zbavení osobní svobody, omezování osobní svobody, zavlčení, vydírání, porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí; poškození cizí věci, zneužití pravomoci úřední osoby, urážka mezi vojáky, urážka mezi vojáky násilím nebo pohrůzkou násilím, urážka vojáka stejné hodnosti násilím nebo pohrůzkou násilím, porušování práv a chráněných zájmů vojáků stejné hodnosti, porušování práv a chráněných zájmů vojáků podřízených nebo s nižší hodností. Zásadním rozdílem mezi těmito jednotlivými trestnými činy a dvěma skupinami trestných činů uvedenými výše – trestných činů narušujících soužití lidí a trestných činů proti lidskosti – je fakt, že v případě zmíněných trestných činů narušujících soužití lidí a trestných činů proti lidskosti se jedná o situaci, kdy nenávist k rase vedoucí ke spáchání činů je součástí základní skutkové podstaty, kdežto v případě ostatních trestných činů se stává okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby, jelikož je součástí kvalifikované skutkové podstaty.

⁹² Sdělení č. 164/1947 Sb., o Dohodě o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy

⁹³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část...*, s. 841 - 842.

4.3 Charakteristika trestných činů spáchaných s možným rasovým podtextem

4.3.1 Vybrané trestné činy narušující soužití lidí

Jako první budu charakterizovat ty trestné činy s rasovým podtextem, jež spadají do skupiny trestných činů narušujících soužití lidí⁹⁴. Jak už bylo výše zmíněno, jsou jimi: trestný čin násilí proti skupině obyvatelů, hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob a trestný čin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod.

Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci

Chráněným objektem je u daného trestného činu zájem na klidném občanském soužití⁹⁵, zároveň je chráněna i rovnost lidí bez rozdílu ve smyslu čl. 3 LZPS⁹⁶, jelikož se takového protiprávního jednání dopustí podle § 352 odstavce 2 ten, kdo: „...užije násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci nebo jim vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání...“ Za tento čin bude pachatel potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta. Dle § 352 odstavce 3 bude stejně potrestán ten, kdo se spolčí nebo srotí ke spáchání uvedeného činu.

Objektivní stránka činu podle § 352 odstavce 2 spočívá v užití násilí nebo ve vyhrožování usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu. Objektivní stránkou činu dle § 352 odstavce 3 je pak spolčení či sročení k takovému jednání.

Násilím rozumíme fyzický útok vůči druhému, který ne vždy musí vyústit v ublížení na zdraví. Útok může mířit na fyzickou integritu, rovněž ale může spočívat v násilném zavlčení nebo v omezení pohybu člověka.⁹⁷ Násilí ani výhružka neslouží jako prostředek k vynucení určitého chování, nýbrž samy o sobě jsou cílem.⁹⁸

Spolčení a sročení jsou případem trestné součinnosti a postihují se jako dokonány trestný čin. Spolčení je dohoda, byť i konkludentní, dvou nebo více osob o budoucím

⁹⁴ Dříve, podle trestního zákona, byla skupina těchto trestných činů označena jako „Trestné činy hrubě narušující občanské soužití“.

⁹⁵ Tamtéž, s. 785.

⁹⁶ ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Právní ochrana etnických menšin v ČR...*, s. 32.

⁹⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část...*, s. 786.

⁹⁸ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné: Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 462.

spáchání konkrétního trestného činu. Sročení je faktické sdružení nejméně tří osob ke spáchání individuálně určeného trestného činu, které směřuje k okamžitému či bezprostřednímu spáchání trestného činu.⁹⁹

Trestného činu dle § 352 odstavce 2 se může dopustit kdokoliv. Pachatelem může být i osoba, která je stejné rasy, etnika, národnosti, politického přesvědčení nebo vyznání jako oběť činu.¹⁰⁰ Po subjektivní stránce se žádá úmysl.

Aby mohlo dojít ke kvalifikaci jednání podle § 352 odstavce 2, musí být splněna podmínka motivace útoku obsažená v daném ustanovení, což v praxi znamená, že není dostačující motivace zaměřená na jiné charakteristiky napadených osob, než jsou uvedeny v § 352 odstavci 2, protože citovaná skutková podstata neposkytuje univerzální ochranu všem skupinovým zájmům, nýbrž poskytuje ochranu jen těm taxativně vyjmenovaným.¹⁰¹ Bude-li tedy motivem činu jiný důvod – sousedský nebo rodinný spor, sportovní povzbuzování apod., nepůjde o tento trestný čin¹⁰² a jednání bude moci být eventuálně – s ohledem na konkrétní situaci – posouzeno podle obecnějších ustanovení § 352 odstavce 1 či § 353, která jsou k § 352 odstavci 2 subsidiární.¹⁰³

Z důvodové zprávy k návrhu TZ¹⁰⁴ vyplývá, že čin podle § 352 odstavce 2 může být motivován jak skutečnou, tak i domnělou rasovou, etnickou, národnostní nebo jinou příslušností ke skupině lidí. Slovo „domnělou“ bylo do citovaného ustanovení TZ – a nejen do něj, nýbrž i do ostatních ustanovení, která upravují problematiku rasově či obdobně motivovaných trestných činů - vloženo proto, že v praxi se velice často vyskytují útoky motivované rasovou, etnickou, národnostní nebo jinou podobnou příslušností ke skupině lidí, přičemž pachatelé často na takovou příslušnost usuzují z barvy pleti či jiných vzhledových znaků napadené osoby, aniž by jim skutečná rasová, etnická, národnostní nebo jiná příslušnost ke skupině lidí byla známa.

To znamená, že zavedení výrazu „domnělou“ do TZ by mělo napomoci úspěšnějšímu postihu rasově motivovaných trestných činů, jelikož je nyní pomýšleno i na ty situace, se

⁹⁹ Nejvyšší státní zastupitelství. *Extremismus* [online]. Justice.cz: oficiální server českého soudnictví, říjen 2009 [cit. 2. 2. 2011]. Dostupné na <portal.justice.cz/nsz/soubor.aspx?id=82741>.

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 10. 1997, sp. zn. 2 Tzn 85/97

¹⁰¹ HERCZEG, Jiří. *Extremismus, tolerance...*, s. 5.

¹⁰² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část...*, s. 786.

¹⁰³ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 463.

¹⁰⁴ *Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku* [online]. Trestní zákoník.cz, 2008 [cit. 15. 12. 2010]. Dostupné na <http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>.

kterými trestní zákon dříve nepočítal (ač se přitom běžně stávaly¹⁰⁵): dopustí – li se totiž pachatel na jednotlivci protiprávního jednání, ať už z důvodu rasy, etnika či jiného, přičemž se tento důvod neopírá o reálný základ, jelikož oběť není příslušníkem např. té které etnické skupiny, jak pachatel původně mylně usuzoval z odlišné barvy pleti jednotlivce, bude pachatel přesto odpovědným z rasově motivovaného trestného činu.

Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob

Uvedeného trestného činu se podle § 355 odstavce 1 trestního zákoníku dopustí ten, kdo: „...veřejně hanobí a) některý národ, jeho jazyk, některou rasu nebo etnickou skupinu, nebo b) skupinu osob pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání...“ Za tento čin následuje trest odnětí svobody až na dvě léta.

Trest odnětí svobody až na tři léta bude dle znění § 355 odstavce 2 náležet tomu, kdo spáchá zmíněný čin: „...a) nejméně se dvěma osobami, nebo b) tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.“

Objektem tohoto trestného činu – stejně jako i v pořadí posledního rasově motivovaného trestného činu ze skupiny trestných činů narušujících občanské soužití, kterým je trestný čin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod – je již zmíněná rovnost lidí bez rozdílu garantovaná čl. 3 LZPS.

Objektivní stránka spočívá ve veřejném hanobení některého národa, jeho jazyka nebo uvedených skupin osob. Co se rozumí pojmem hanobení, osvětluje například rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky¹⁰⁶, které takové jednání definuje jako hrubé snižování vážnosti, jež se může projevat v jakékoliv formě – výslovně či zahaleně, tvrzením určitých skutečností nebo naopak jejich neuvádění. Za hanobení je dle citovaného rozhodnutí považována i nadávka.

Hanobení lze také vymezit jako hrubě urážlivý projev, kterým může dojít k znevažování, potupení, snížení vážnosti, zesměšňování národa, jeho jazyka, etnické skupiny nebo rasy, či skupiny obyvatel. Tento projev může být učiněn ústně, písemně, vyobrazením či jakýmkoliv dalším způsobem, přičemž jeho urážlivost může vyplývat z obsahu a způsobu jeho vyslovení, ze způsobu jeho provedení, eventuálně z dalších okolností.¹⁰⁷ Zářným příkladem hanobení by

¹⁰⁵ V případě, že k těmto situacím došlo v době, kdy platil trestní zákon, bylo běžné, že se pachatelé exkulpovali s ohledem na skutkový omyl. (JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část...*, s. 786.)

¹⁰⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 20. 10. 1927, sp. zn. Zm I 261/27

¹⁰⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část...*, s. 790.

mohl být projev bývalého předsedy SPR – RSC¹⁰⁸ Miroslava Sládka ze dne 25. 7. 1996, v němž uvedl, že: „*Cikáni by měli být trestně odpovědní již od narození, protože prakticky to už je jejich největší zločin.*“, avšak s ohledem na trestní nestíhatelnost poslance za výroky učiněné v Poslanecké sněmovně, byla Miroslavu Sládkovi pouze uložena pokuta mandátovým a imunitním výborem.¹⁰⁹

Definice termínu hanobení z odlišného úhlu pohledu, tedy z pohledu toho, co naopak není považováno za hanobení, je následující: nejedná se o hanobení v případě, kdy se pouze konstatuje objektivní skutečnost – objektivně existující fakt – který může vyvolat negativní hodnocení o národu, že nemá demokratickou tradici nebo například o jazyku, že je primitivní.¹¹⁰

Co musí být dále splněno, aby se mohlo jednat o trestný čin podle § 355 trestního zákoníku, je podmínka učinění hanobení veřejně. Veřejně je v souladu s § 117 TZ čin spáchán tehdy, jestliže je spáchán: „...*a) obsahem tiskoviny nebo rozšiřovaného spisu, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, nebo b) před nejméně třemi osobami současně přítomnými.*“ Uvedená podmínka je neoddiskutovatelná, na druhou stranu je však dle Nejvyššího soudu¹¹¹ nepodstatné, jaký měl hanobící projev na veřejnosti ohlas.

Subjekt i subjektivní stránka jsou totožné jako u již zmíněného trestného činu násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci a trestného činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod, jehož analýza bude následovat posléze. Pachatelem těchto činů může být kdokoliv, tedy i člověk stejné rasy, etnika, národnosti, politického přesvědčení nebo vyznání jako oběť činu, a po subjektivní stránce se vyžaduje úmysl.

Znakem jednání podle § 355 odstavce 1 písm. b) je identická pohnutka s pohnutkou obsaženou v § 352 odstavce 2 TZ.

Z výše popsanych charakteristik hanobení musí dle mého názoru v praxi plynout značné problémy, protože pomocí jakých kritérií určit, zda se v konkrétním případě jedná o realizaci LZPS garantovaného práva na svobodu projevu dle čl. 17 či o trestný čin podle § 355 TZ? Hranice jsou velmi tenké. Pro jednoho může být stejný výrok pouhým konstatováním

¹⁰⁸ Sdružení pro republiku - Republikánská strana Československa

¹⁰⁹ HERCZEG, Jiří. Extremismus, tolerance..., s. 6.

¹¹⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání k 1. 1. 2010. Praha: Nakladatelství Leges, 2009, s. 433.

¹¹¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 12. 2002, sp. zn. 7 Tdo 989/2002

objektivně existující skutečnosti, pro jiného pak naplněním skutkové podstaty trestného činu. S těmito potížemi se ale jistě potýká posuzování většiny verbálních trestných činů.

Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod

Tento trestný čin je dle § 356 odstavce 1 TZ spáchán tím, kdo: „...*veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků...*“ Pachatelé za čin náleží trest odnětí svobody až na dvě léta a stejně bude potrestán i tehdy, pokud se ke spáchání tohoto činu spolčí nebo srotí – viz § 356 odstavec 2 TZ. Třetí odstavec § 356 upravuje okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, při jejichž splnění se trest odnětí svobody pohybuje v rozmezí šesti měsíců až tří let. Těmito okolnostmi jsou: spáchání činu uvedeného v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem; nebo případ, kdy se pachatel aktivně účastní takovým činem činnosti skupiny, organizace nebo sdružení, které hlásá diskriminaci, násilí nebo rasovou, etnickou, třídní, náboženskou nebo jinou nenávist.

O objektu uvedeného trestného činu bylo pojednáno výše. Co se týče objektivní stránky, jednání podle § 356 spočívá ve veřejném podněcování k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků, anebo ve spolčení či sročení k těmto činům.

Podněcováním se rozumí projev, kterým pachatel zamýšlí vzbudit u jiných osob nenávist k některému národu, etnické skupině, rase, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo vyvolat jednání dalších osob vedoucí k omezování práv a svobod jejich příslušníků, a podstatné je, že tento projev může být učiněn jak ústně, tak písemně – eventuelně i jinak, tudíž absolutně nezáleží na jeho formě. Stejně tak může být podněcování konáno přímo nebo nepřímou, zjevně i skrytě.¹¹² Trestný čin je dokonán již okamžikem projevu – tedy projevem samotným, netřeba čekat na vyvolání účinků projevu, k těm totiž ve skutečnosti ani nemusí dojít, jelikož se jedná o delikt ohrožovací.¹¹³ Typickým příkladem trestného činu podle § 356 trestního zákoníku by byla výzva ze strany pachatele směřující k majitelům restaurací, aby do svých zařízení zakázali vstup Romům, Arabům, muslimům apod.¹¹⁴ Naopak jako „pouhý“ návod k tomuto trestnému by bylo eventuálně možné posoudit jednání majitele baru, který

¹¹² Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 12. 2002, sp. zn. 6 Tdo 524/2002

¹¹³ HERCZEG, Jiří. *Extremismus, tolerance...*, s. 6.

¹¹⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část...*, s. 792.

svým zaměstnancům přikáže, aby do jeho podniku zakázali vstup příslušníkům romského etnika. Nebyla by totiž splněna podmínka „veřejnosti“.¹¹⁵

O subjektu a subjektivní stránce již bylo zmíněno výše, pachatelem může být kdokoliv a je vyžadován úmysl. V případě, že by došlo k souběhu trestného činu podle § 356 TZ a trestných činů podle §§ 403 a 404 TZ (jejichž rozbor bude následovat posléze), byl by první z uvedených trestných činů fakticky konzumován trestnými činy podle § 403 a § 404.¹¹⁶

4.3.2 Trestné činy proti lidskosti

Genocidium

Primárním objektem trestného činu genocidia, jež je v pořadí prvním trestným činem ve skupině trestných činů proti lidskosti upravených v TZ, je právo národů, národností, etnických, rasových, náboženských, třídních nebo jiných podobných skupin lidí na existenci v lidské společnosti¹¹⁷, jelikož z ustanovení § 400 odstavce 1 TZ vyplývá, že pachatelem tohoto trestného činu je ten: „*Kdo v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou, třídní nebo jinou podobnou skupinu lidí a) uvede příslušníky takové skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit jejich úplné nebo částečné fyzické zničení, b) provede opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí, c) násilně převádí děti z jedné takové skupiny do druhé nebo d) způsobí příslušníkovi takové skupiny těžkou újmu na zdraví nebo smrt...*“ Za takové jednání bude pachatel potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let nebo výjimečným trestem. Stejně se trestá i podněcování k takovému trestnému činu – viz. § 400 odstavec 2 TZ, a rovněž příprava daného činu je trestná - § 400 odstavec 3 TZ.

Co se týče sekundárního objektu, je jím v případě trestného činu genocidia právo na život a rozvoj osobnosti¹¹⁸, a to právě bez ohledu na národní, etnickou, rasovou, náboženskou, třídní či jinou příslušnost.

Objektivní stránka zahrnuje formy jednání, jež jsou způsobilé zničit či vyhladit uvedené skupiny lidí, ať už částečně či úplně, přímou fyzickou likvidací nebo vytvořením natolik nepříznivých podmínek, které posléze vedou k jejich fyzickému konci; násilnou asimilací potomků nebo omezením přirozené reprodukce skupiny.¹¹⁹ Příkladem uvedených

¹¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 12. 2002, sp. zn. 6 Tdo 524/2002

¹¹⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část...*, s. 792.

¹¹⁷ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 544.

¹¹⁸ Tamtéž

¹¹⁹ Tamtéž, s. 845.

jednání je vražda skupin osob, jejich deportace, uvěznění v ghettech, koncentračních táborech, těžké nucené práce, provedení zákroků bránících početi dětí apod.¹²⁰

Genocidia se může dopustit kdokoliv, nevyžaduje se ani konkrétní, ani speciální subjekt. Může jej spáchat jak soukromá osoba, tak i ústavně odpovědný vládní činitel, a jedná se o trestný čin dolózní, kdy se pachatelův úmysl musí vztahovat též na vyhlazení konkrétní skupiny lidí.¹²¹

Nejen samotné genocidium je trestné, trestnými jsou i další jednání s ním související, a to nadržování pachateli genocidia dle § 366 odstavce 2 TZ, nepřekážení trestného činu genocidia podle § 367 TZ, neoznámení genocidia podle § 368 TZ či popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia dle § 405 TZ.

Obecně se pojmem „genocidium“ rozumí vyvražďování národů, národností, etnických, rasových nebo náboženských skupin obyvatelstva.¹²² Podle Úmluvy o zabránění a trestání zločinů genocidia je genocidium zločinem podle mezinárodního práva, ať je spáchané v míru, nebo za války. Jako genocidium Úmluva označuje kterékoli v ní zmíněné činy spáchané v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou. Mezi tyto činy řadí citovaná Úmluva: a) usmrcení příslušníků takové skupiny, b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny, c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení, d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí, e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné, čímž je zřejmé, že se tato definice genocidia minimálně liší od té obsažené v trestním zákoníku.

Zásadním rozdílem mezi nimi zůstává fakt, že aktuální vnitrostátní úprava oproti Úmluvě navíc ve skutkové podstatě genocidia „operuje“ s pojmem „třídní nebo jinou podobnou skupinu lidí“, a tím mezinárodní úpravu danou Úmluvou doplňuje. Nebylo tomu tak ale vždy, původní trestní zákon termín „třídní nebo jinou skupinu lidí“ neobsahoval. Dle důvodové zprávy k TZ nelze tento přístup – vložení uvedeného pojmu do skutkové podstaty genocidia – považovat za „vylepšování“ definice genocidia, ale jen za vnitrostátní rozšíření ochrany, které je podmíněno historickou zkušeností z dob totalitního režimu v České

¹²⁰ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 545.

¹²¹ Tamtéž, s. 546.

¹²² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád...*, s. 466.

republiky, a je zásadně přípustné, neboť vnitrostátní trestní právo může poskytovat širší trestně právní ochranu než mezinárodní.¹²³

Útok proti lidskosti

Útok proti lidskosti podle § 401 je novou skutkovou podstatou TZ, která byla dle důvodové zprávy navržena tak, aby vyhovovala mezinárodním úmluvám týkajícím se zločinů proti lidskosti, a jejíž odstavec 1 zní následovně: „*Kdo se v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu dopustí a) vyhlazování lidí, b) zotročování, c) deportace nebo násilného přesunu skupiny obyvatelstva, d) znásilnění, sexuálního otroctví, vynucené prostituce, vynuceného těhotenství, vynucené sterilizace nebo jiné obdobné formy sexuálního násilí, e) perzekuce skupiny obyvatelstva na politickém, rasovém, národnostním, etnickém, kulturním nebo náboženském základě, z důvodu pohlaví nebo z jiného podobného důvodu, f) apartheidu nebo jiné podobné segregace nebo diskriminace, g) zbavení osobní svobody, zavlčení na neznámé místo nebo jakéhokoli jiného omezení osobní svobody s následným nedobrovolným zmizením osob, h) mučení, i) vraždy, nebo j) jiného nelidského činu obdobné povahy, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let nebo výjimečným trestem.*“ Druhý odstavec hovoří o tom, že trestná je i příprava jednotlivě uvedených jednání.

Objekt trestného činu útoku proti lidskosti se neliší od již výše zmíněného objektu trestného činu genocidia.

Objektivní stránka pak spočívá v tom, že se pachatel v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu dopustí trestním zákoníkem vypočtených činů, a právě pojem „útok zaměřený proti civilnímu obyvatelstvu“ je prvkem, který činí zásadní rozdíl mezi trestným činem útok proti lidskosti a „běžnými“ trestnými činy. Tímto výrazem se totiž chápe jednání spočívající v opakovaném páchání činů uvedených v § 401 odstavci 1 proti civilnímu obyvatelstvu v souladu s politickou linií státu nebo organizace směřující k provedení takového útoku nebo s úmyslem napomáhat uplatňování zakotvené politické linie. Kdežto cílem pachatele „běžných“ trestných činů je dosažení nějaké výhody či prospěchu.¹²⁴

Spáchat útok proti lidskosti může kdokoliv a k činu je třeba úmyslu. Stejně, jako v případě genocidia, kdy jsou trestná také další jednání související s ním, je tomu i u útoku

¹²³ *Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku* [online]. Trestní zákoník.cz, 2008 [cit. 15. 12. 2010]. Dostupné na <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

¹²⁴ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 547.

proti lidskosti. Trestnými činy jsou totiž též - nadřezování pachateli útoku proti lidskosti dle § 366 odstavce 2 TZ, nepřekážení trestného činu útoku proti lidskosti podle § 367 TZ a neoznámení útoku proti lidskosti podle § 368 TZ. V souvislosti s genocidiem je ještě třeba dodat, že tento trestný čin je vůči útoku proti lidskosti ve vztahu speciality.¹²⁵

Apartheid a diskriminace skupiny lidí

Trestný čin apartheid a diskriminace skupiny lidí se taktéž řadí mezi nové skutkové podstaty, které se ocitly v TZ. Opět se jedná o provedení závazků vyplývajících z mezinárodních smluv.¹²⁶ Tento čin dle znění § 402 odstavce 1 TZ spáchá ten: „*Kdo uplatňuje apartheid nebo rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou nebo třídní segregaci nebo jinou podobnou diskriminaci skupiny lidí...*“ Za uvedené jednání náleží pachateli trest odnětí svobody na pět až dvanáct let. Kvalifikovaná skutková podstata obsažená v odstavci 2 citovaného ustanovení „hovoří“ o trestu odnětí svobody v rozmezí deseti až dvaceti let, eventuelně o výjimečném trestu za situace, kdy pachatel činem v odstavci 1: „...*a) uvrhne takovou skupinu lidí do těžkých životních podmínek, nebo b) vystaví-li takovým činem takovou skupinu lidí nelidskému nebo ponižujícímu zacházení.*“ Je třeba dodat, že podle třetího odstavce § 402 TZ je trestná i příprava činu.

Chráněným objektem jednání podle § 402 TZ je zákaz porušení principu rovnosti garantovaného čl. 3 LZPS¹²⁷ a zároveň život, zdraví a důstojnost obyvatel, včetně jejich práva na pobyt na vlastním území.¹²⁸

Objektivní stránka spočívá v uplatňování apartheidu nebo rasové, etnické, národnostní, náboženské nebo třídní segregaci či jiné podobné diskriminace lidí. Apartheid je dle Mezinárodní úmluvy o potlačení a trestání zločinu apartheidu mezinárodním zločinem a je definován následovně: „*Jedná se o politiku rasové diskriminace a segregace, tj. nedobrovolného a násilného oddělování barevného bělošského obyvatelstva, která je založena na rozlišování a zvýhodňování bělošského obyvatelstva na úkor jiných ras.*“¹²⁹

V Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace nalezneme význam výrazu „rasová diskriminace“, dle této Úmluvy znamená daný pojem jakékoli rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování založené na rase, barvě pleti,

¹²⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část...*, s. 846.

¹²⁶ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 549.

¹²⁷ Tamtéž

¹²⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část...*, s. 848.

¹²⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád...*, s. 467 - 468.

rodovém nebo národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo v kterékoli jiné oblasti veřejného života.

Termínem „jiná podobná diskriminace lidí“ chápeme takové zacházení, které je svými účinky či intenzitou srovnatelné se segregací.¹³⁰

Co do subjektu trestného činu podle § 402 TZ, může tento čin spáchat kdokoliv, a je třeba úmyslného jednání. Dojde – li k situaci, že je čin spáchán v rámci rozsáhlého a systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu, bude pachatel postižen za trestný čin útoku proti lidskosti.¹³¹

Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka a Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka

„Kdo založí, podporuje nebo propaguje hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka, nebo hlásá rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob...“, spáchá trestný čin podle § 403 odstavce 1 TZ. Za takové jednání náleží pachateli trest odnětí svobody v rozmezí jednoho roku až pěti let, přičemž přísnějším trestem pohybujícím se v relaci tří až deseti let bude v souladu s odstavcem 2 § 403 TZ pachatel potrestán tehdy: *„... a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizi, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným podobně účinným způsobem, b) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny, spáchá-li takový čin jako voják, nebo d) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu.“* Dle znění odstavce 3 uvedeného paragrafu je trestná i příprava.

S trestným činem podle § 403 TZ souvisí trestný čin „Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka“, který v TZ nalezneme pod § 404. Tohoto činu se dopustí ten: *„Kdo veřejně projevuje sympatie k hnutí uvedenému v § 403 odstavci 1...“* Trestní sazba za daný čin se pohybuje v rozmezí šesti měsíců až tří let. Trestný čin podle § 404 je vůči trestnému činu podle § 403 v poměru subsidiarity.¹³²

Objekt uvedených činů je totožný, je jím rovnost lidí bez rozdílů garantovaná článkem 3 LZPS a ochrana základních lidských a občanských práv a svobod.¹³³

¹³⁰ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 551.

¹³¹ Tamtéž, s. 549

¹³² Tamtéž, s. 558

¹³³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 3. 2007, sp. zn. 5 Tdo 262/2007

Objektivní stránka obou trestných činů spočívá jednak v založení, podpoře či propagaci hnutí dále konkretizovaného v § 403 odstavci 1 TZ, a jednak ve veřejném projevu sympatií k takovému hnutí.

Podle Nejvyššího soudu ČR¹³⁴ se hnutím prokazatelně směřujícím k potlačení práv a svobod člověka míní alespoň částečně organizovaná skupina osob, třebaže formálně neregistrovaná, která zastává nebo hlásá názory a postoje směřující k potlačení práv a svobod, popř. která hlásá národnostní, rasovou, náboženskou či třídní zášť vůči jiné skupině osob. Podstatným znakem takového hnutí je jeho existence v době, kdy se měl pachatel podpory či propagace hnutí dopustit. Na druhou stranu však ani neexistence hnutí v uvedené době nevylučuje trestní odpovědnost pachatele.¹³⁵

Založení uvedeného hnutí se nerealizuje podle zákona č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a politických hnutích, jelikož jednou z podmínek, která musí být podle daného zákona splněna, je registrace politického hnutí, jež může být realizována pouze tehdy, neohrožuje – li takové hnutí mravnost, veřejný pořádek nebo práva a svobody občanů, z čehož přirozeně vyplývá, že hnutí uvedené v § 403 TZ registrováno být nemůže. Avšak v praxi se stát může, že politické hnutí se formálně registruje – splní předpokládané podmínky – a po čase se odkloní od svých stanov a přejde k programu, který již „vyhovuje“ jednání podle § 403 TZ.¹³⁶

Pod pojmem „podpora“ se skrývá takové jednání, které má hnutí posílit, získat mu příznivce, rozšířit jeho vliv.¹³⁷ Může mít formu materiální nebo morální. Z hlediska materiální podoby se může jednat o přímou a nepřímou finanční podporu. O případ přímé finanční podpory půjde např. poukazováním financí na účet hnutí, darováním hotovosti, pořádáním sbírky apod. Nepřímou finanční podporou je pak třeba vstupné z koncertů hudební extremistické scény, někdy lze považovat za takovou podporu i nákup tiskovin, audio a video nahrávek, oblečení a doplňků, jež jsou hnutím distribuovány za účelem získání prostředků na jeho rozvoj. Odlišným příkladem materiální podpory je poskytnutí prostor pro činnost hnutí - pronájem sálu na hudební koncert, či poskytnutí služeb - vytištění propagačních materiálů, zřízení webové stránky. Morální podpora spočívá v získávání nových přívrženců, utvrzování

¹³⁴ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 12. 2006, sp. zn. Tpjn 302/2005

¹³⁵ I podpora či propagace hnutí, které již zaniklo, nebo ještě nevzniklo, by bylo možné v závislosti na dalších okolnostech postihnout podle - tehdy platných – ustanovení § 261a (nyní § 405 trestního zákoníku), nebo podle § 198 či § 198a trestního zákona (nyní §§ 355 a 356 trestního zákoníku), popř. jako pokus trestného činu podle § 8 odst. 1, § 260 odst. 1 trestního zákona (čili pokus trestného činu podle § 403 trestního zákoníku). Viz. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 6. 2010, sp. zn. 11 Tdo 409/2010.

¹³⁶ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 553.

¹³⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád...*, s. 469.

stávajících příslušníků hnutí v jejich počínání, zveřejnění článků prezentujících ideologii hnutí.¹³⁸

Jestliže osoba veřejně rozšiřuje ideje o hnutí s cílem získat pro něj příznivce, pak se jedná o propagaci hnutí.¹³⁹ Propagaci lze uskutečňovat jak otevřeně, tak skrytě ať už prostřednictvím uveřejňování názorů hnutí či formou uměleckých děl – knih, obrazů apod.¹⁴⁰

„Projev sympatií“ znamená podle Nejvyššího soudu¹⁴¹ výslovné nebo konkludentní vyjádření pozitivního vztahu a názoru k hnutí, a to bez přímého úmyslu ovlivnit jiné osoby. Za takové projevy se například považuje: používání nacistických symbolů, gest a hesel.

Pachateli trestných činů podle §§ 403 a 404 TZ jsou kterékoliv trestně odpovědné osoby. K jednání je třeba úmyslu, přičemž v rámci trestního řízení bude nutné dokázat, že pachatel si byl vědom skutečnosti, že svým jednáním vyjadřuje sympatie k hnutí, které směřuje prokazatelně k potlačení práv a svobod člověka nebo hlásá národnostní, rasovou, náboženskou či třídní zášť vůči jiné skupině osob. „*Subjektivní stránka nebude naplněna, pokud bude cílem např. šíření vědy, kultury, ironické zobrazení apod.*“¹⁴²

¹³⁸ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 554.

¹³⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část...*, s. 850.

¹⁴⁰ HERCZEG, Jiří. *Extremismus, tolerance...*, s. 7.

¹⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 8 TDO 340/2008

¹⁴² JAMBOROVÁ, Kateřina. *Trestněprávní postih extremistické symboliky. Státní zastupitelství*, 2011, č. 3, s. 7.

5. Příklady nejzávažnějších rasově motivovaných trestných činů na území ČR

Nejzávažnějším rasově motivovaným trestným činem je z pohledu účinku, který uvedené protiprávní jednání vyvolá, dozajisté trestný čin vraždy s rasovou pohnutkou. Díky míře své závažnosti má rasově motivovaná vražda rovněž nezanedbatelný dopad na širokou veřejnost, která je svým tlakem schopna ovlivnit změny v postoji státu k otázce rasově motivované trestné činnosti. Z toho důvodu jsem si také z množství rasově motivovaných trestných činů, ke kterým po roce 1989 došlo na území České republiky, vybrala právě případy rasově motivovaných vražd (ať už byly dokonány, či skončily ve stadiu pokusu), jelikož zrovna ony mohou posloužit jako názorná ukázka vývoje v oblasti přístupu státu a zejména justice k této trestné činnosti.

K jednomu z prvních mimořádně závažných rasově motivovaných trestných činů došlo dne 24. 9. 1993 v odpoledních hodinách v Písku. Příslušníci hnutí Skinheads spolu s dalšími osobami zaútočili na 4 romské mladíky, a to podle rozhodnutí Nejvyššího soudu¹⁴³ tak, že na mladíky: „...křičeli a uráželi je pro jejich romský původ a barvu pleti, vyhrožovali jim zabitím a přitom byli vyzbrojeni společně s dalšími osobami nunčaky, baseballovými pálkami, popřípadě řetězy, čímž byl u poškozených vyvolán strach z napadení, načež poškození z tohoto důvodu skočili do řeky Otavy, která měla teplotu 15,7 stupně Celsia, v úmyslu přeplavat na druhý břeh...“ Romským mladíkům však bylo ze strany pachatelů bráněno, aby z řeky vylezli, dokonce bylo bráněno i svědkům události, aby poškozeným pomohli, v důsledku čehož jeden Rom, sedmnáctiletý Tibor Danihel, utonul.

Z již zmíněného rozhodnutí Nejvyššího soudu vyplývá, že se obvinění svým jednáním dopustili trestného činu násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 196 odst. 2, 3 a trestného činu vydírání podle § 235 odst. 1, 2 písm. b), c) trestního zákona ve znění tehdy účinném. Za tyto činy byli 4 obvinění taktéž Krajským soudem v Českých Budějovicích odsouzeni, a to ke třem nepodmíněným trestům odnětí svobody v délce 22 – 31 měsíců a jednomu podmíněnému trestu odnětí svobody v délce jednoho roku.

Rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 18. 6. 1997 byl zrušen rozsudek Okresního soudu v Písku ze dne 12. 3. 1997, který použil odlišnou právní kvalifikaci činu než odvolací Krajský soud v Českých Budějovicích. Avšak ani krajský soud nebyl poslední instancí ve vývoji události: na základě stížnosti pro porušení zákona, kterou

¹⁴³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. 2 Tzn 123/97

podala tehdejší ministryně spravedlnosti Vlasta Parkanová¹⁴⁴, se případem zabýval Nejvyšší soud.

Ve stížnosti ministryně poukazovala na fakt, že obvinění i přes svůj nízký věk museli mít povědomí o možnosti smrti některých nebo všech poškozených jako následku protiprávního jednání obviněných a pro ten případ s tímto následkem byli srozuměni. Proto ministryně požadovala, aby byli obvinění uznáni vinnými nejen trestnými činy násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci a vydírání, ale rovněž trestným činem vraždy podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a), f) trestního zákona.¹⁴⁵

Nejvyšší soud oba předešlé rozsudky zrušil a věc přikázal Krajskému soudu v Českých Budějovicích znovu projednat a rozhodnout. Učinil tak z toho důvodu, že: „*V posuzovaném případě z jednání obviněných, které bylo zjištěno soudy obou stupňů, je zřejmé, že nepočítali s žádnou konkrétní okolností, která by mohla zabránit smrtelnému následku jejich jednání... ba naopak...*“ Nejvyšší soud dále uvedl: „*Pokud po provedeném důkazním řízení v novém hlavním líčení a zhodnocení důkazů bude zjištěn skutkový stav stejný jako v napadeném rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích, bude třeba jednání obviněných kvalifikovat jako trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a), f) TrZ, účinného do 31. 8. 1995...*“, a v tom duchu pokračoval: „*Obvinění společným jednáním úmyslně usmrtili jiného a pokusili se úmyslně usmrtit tři další osoby, tedy čin spáchali na více osobách a to z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky, kterou je nepochybně rasová a národnostní nenávisť, neboť taková pohnutka je v přímém rozporu s morálkou a svědčí o morální zvrhlosti a bezcitnosti pachatelů. Tato právní kvalifikace zahrnuje všechny další dílčí projevy rasové či národnostní nesnášenlivosti, které by jinak samy o sobě bylo možno kvalifikovat jako trestné činy násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 196 odst. 2, odst. 3 TrZ, hanobení národa, rasy a přesvědčení podle § 198 TrZ, podněcování k národnostní a rasové nenávisti podle § 198a TrZ, podpora propagace hnutí směřujících k potlačení práva svobod občanů podle § 260 či § 261 TrZ. Trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a), f) TrZ, účinného do 31. 8. 1995, je speciálním trestným činem k trestnému činu vydírání podle § 235 odst. 1, odst. 2 písm. b), c) TrZ, účinného do 31. 12. 1993, v případě, že motivací či pohnutkou těchto trestných činů je rasová či národnostní nenávisť, a proto nepřichází v úvahu jednočinný souběh těchto trestných činů.*“

¹⁴⁴ Podala ji na základě žádosti Senátu. (ŠABATOVÁ, Anna. *Smrt Tibora Danihela a český tisk* [online]. Britské listy, červen 2000 [cit. 12. 1. 2011]. Dostupné na <<http://www.blisty.cz/files/isarc/0006/20000606e.html>>.)

¹⁴⁵ ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Právní ochrana etnických menšin v ČR...*, s. 58 - 59.

Dne 8. 10. 1998 byli Krajským soudem v Táboře 3 hlavní pachatelé odsouzeni za trestný čin vraždy z rasových pohnutek k trestu odnětí svobody v délce 7 – 8 a půl let. Tento rozsudek byl kvůli procesním chybám zrušen v lednu 1999 Vrchním soudem v Praze, avšak díky stížnosti pro porušení zákona podanou ministrem spravedlnosti Otakarem Motejlem byl původní rozsudek Krajského soudu v Táboře co do viny i trestu potvrzen, a to dne 30. 6. 1999 Vrchním soudem v Praze.¹⁴⁶

Dne 13. 5. 1995 ve večerních hodinách byl ve svém bytě ve Žďáru nad Sázavou napaden třiadvacetiletý Rom Tibor Berki. Do jeho domácnosti vnikli čtyři příslušníci Skinheads, kteří jej několikrát silně udeřili baseballovou pálkou do hlavy a těla, načež následně Tibor Berki druhý den časně ráno v nemocnici zemřel. Pachatelé byli obviněni z trestných činů vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. f), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 196 odst. 2, 3 a trestného činu porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1, 3 v té době platného a účinného trestního zákona.¹⁴⁷

Krajský soud v Brně neuznal rasový motiv vraždy, kvůli čemuž dokonce svolal tehdejší předseda vlády Václav Klaus mimořádné jednání s představiteli justice a policie. Výsledkem tohoto jednání bylo, že ministr spravedlnosti dostal za úkol navrhnout do trestního zákona vyšší trestní sazby za rasově motivované trestné činy.¹⁴⁸ Poté, dne 23. 5. 1996, Vrchní soud v Olomouci rasový motiv vraždy v případě Tibora Berkiho uznal a zvýšil stávající tresty pachatelů.¹⁴⁹

Nejaktuálnějším rasově motivovaným případem, který byl značně medializován a jehož vyústění v podobě pravomocného rozsudku Vrchního soudu v Olomouci je považováno za poněkud diskutabilní a veřejnost do jisté míry rozdělující¹⁵⁰, se zdá být tzv. „Kauza Vítkov“.

¹⁴⁶ *Zpráva České republiky o plnění závazků plynoucích z Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace* [online]. Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, 4. 11. 1999 [cit. 12. 1. 2011]. Dostupné na <http://lidskaprava.poradnaprava.cz/folder05/cerd_zprava.pdf>.

¹⁴⁷ Nejvyšší státní zastupitelství. *Rasově motivovaná trestná činnost a extremismus...*

¹⁴⁸ STRAŠÍKOVÁ, Lucie. *Odsoudit někoho za rasovou vraždu není v Česku příliš časté* [online]. ČT24, 11. 5. 2010 [cit. 14. 1. 2011]. Dostupné na <<http://www.ct24.cz/domaci/extremismus/89588-odsoudit-nekoho-za-rasovou-vrazdu-neni-v-cesku-prilis-caste/video/1>>.

¹⁴⁹ *Barevný národ* [online]. Jeden svět na školách, 5. 4. 2007 [cit. 10. 1. 2011]. Dostupné na <http://www.jedensvetnaskolach.cz/download/pdf/jsnsfilmpdfquestions_87.pdf>.

¹⁵⁰ Část veřejnosti je toho názoru, že tresty obžalovaných jsou příliš tvrdé a mají spíše demonstrativní charakter, než aby byly adekvátní spáchanému trestnému činu. Tato část veřejnosti považuje celý proces s obžalovanými za mimořádně ovlivněný pozorností médií a zpochybňuje rovný přístup ze strany justice k ostatním rasově motivovaným trestným činům, jejichž obětí nebude již příslušník romského etnika, ale naopak představitel „majoritní společnosti“, tedy kdy se bude jednat o tzv. „rasismus naruby“ (termín „rasismus naruby“ označuje útoky Romů vůči Čechům, nikoliv však skinheadům – viz. MÁDR, Jaroslav, RŮŽIČKA, Miroslav. K některým problémům vztahujícím se k dokazování trestných činů spojených s extremismem. *Státní zastupitelství*, 2005, č. 11, s. 4.). Druhá část veřejnosti se naopak kloní k tomu, že tresty jsou spravedlivé a odpovídají způsobu a průběhu spáchání trestného činu, jakož i následkům, jež protiprávní jednání obžalovaných způsobilo.

Dle obžaloby Krajského státního zastupitelství v Ostravě¹⁵¹ hodili v noci ze dne 18. na 19. 4. 2009 tři členové extremistického hnutí do oken domu patřícího početné romské rodině tři zápalné lahve, jeden z obviněných přitom čekal v autě. Ihned po útoku všichni obvinění společně z místa činu odjeli. Při následném požáru, který v předmětném domě ve Vítkově na Opavsku vznikl, byly zraněny tři osoby, nejvíce pak téměř dvouletá Natálie Kudriková, která utrpěla popáleniny na 77 % těla, dále její matka a otec. Celý dům vyhořel.

Svým činem obvinění dle obžaloby spáchali: „...*pokus trestného činu vraždy podle ust. § 8 odst. 1 k § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a), písm. e), písm. g) zák. č. 140/1961 Sb. (trestního zákona), platného do 31. 12. 2009, spáchaný formou spolupachatelství podle ust. § 9 odst. 2 téhož zákona, jednak trestný čin poškozování cizí věci podle ust. § 257 odst. 1 zák. č. 140/1961 Sb. (trestního zákona), platného do 31. 12. 2009, spáchaný formou spolupachatelství podle ust. § 9 odst. 2 téhož zákona.*“

Krajský soud v Ostravě vydal dne 20. 10. 2010 nad obžalovanými rozsudek¹⁵². Tři z nich byli za trestné činy navržené obžalobou odsouzeni k úhrnnému a výjimečnému trestu odnětí svobody v trvání 22 let, jeden obžalovaný k trestu odnětí svobody v délce 20 let. K tomu jim byla soudem uložena povinnost nahradit způsobenou škodu materiální i nemateriální povahy. Všichni obžalovaní se na místě odvolali k soudu vyšší instance.¹⁵³

Svým odvoláním se domáhali vrácení věci Krajskému soudu v Ostravě, jelikož shodně namítali vady rozsudku spočívající v tom, že podle jejich názoru Krajský soud v Ostravě neodůvodnil řádně své rozhodnutí a z rozsudku nelze tudíž zjistit, na základě čeho dospěl k závěrům o vině obžalovaných a jak se vypořádal s jejich obhajobou, jakož neprovedl jimi navrhované důkazy a neodůvodnil, proč takto postupoval. Podle obžalovaných nebyl prokázán vražedný úmysl na jejich straně, když nevěděli, že se v objektu nachází osoby. V souvislosti s výpověďmi poškozených namítali, že v těchto výpovědích je řada rozporů, a tedy jejich věrohodnost se měla zjišťovat znaleckým zkoumáním. Kromě toho jeden z obžalovaných namítal, že nebyla vyvrácena jeho obhajoba, že až cestou do Vítkova se

¹⁵¹ Dokument: Obžaloba v kauze žhářského útoku ve Vítkově [online]. iDNES.cz, 11. 5. 2010 [cit. 15. 1. 2011]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/dokument-obzaloba-v-kauze-zharskeho-utoku-ve-vitkove-pdo-krimi.asp?c=A100511_155026_krimi_cen>.

¹⁵² Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 20. 10. 2010, sp. zn. 32 T 2/2010

¹⁵³ Video: rozsudek nad žhářem z Vítkova [online]. ČT24, 20. 10. 2010 [cit. 15. 1. 2011]. Dostupné na <<http://www.ct24.cz/domaci/104771-verdikt-prirknul-vitkovskym-zharum-vyjimecne-tresty/>>.

dozvěděl, že se jde zapálit starý dům, který slouží jako skladiště kradených věcí, přičemž poukázal na to, že tento dům zvenku vypadal skutečně jako neobyvatelný.¹⁵⁴

Odvolací řízení se konalo ve dnech 17. a 18. 3. 2011 na Vrchním soudě v Olomouci, který také dne 18. 3. 2011 vydal rozsudek¹⁵⁵, jímž tresty tří obžalovaných potvrdil, jednomu trest odnětí svobody snížil z 22 na 20 let. K uvedenému rozsudku předseda senátu uvedl: „Je třeba vyslat jasný signál, že jakákoliv trestná činnost, jejíž pohnutkou je odlišnost napadených, bude přísně postihována.“¹⁵⁶

Ze slov předsedy senátu, ale nejen z nich, plyne, že „Kauza Vítkov“ nezpochybnitelně ovlivnila rozhodování soudů v oblasti rasově motivovaných trestných činů. Je jen otázkou, zda se stane precedentem i pro budoucí případy. Byť je sice právní řád České republiky formálně konstituován na základech tzv. kontinentálního práva, lze spatřovat v rozhodování soudů určitý „trend“. Domnívám se proto, že i případ z Vítkova může být svým způsobem i pro českou justici dalším vodítkem a přiblížením se k těmto trendům.

¹⁵⁴ Vrchní soud v Olomouci. *Informace tiskového mluvčího: Trestní řízení: Veřejné zasedání ve dnech 17. - 18. 3. 2011 vždy od 9.00 hod. v jednací síni č. 102 v přízemí budovy* [online]. Justice.cz: oficiální server českého soudnictví, 11. 3. 2011 [cit. 18. 3. 2011]. Dostupné na

<<http://portal.justice.cz/justice2/soud/soud.aspx?j=216&o=206&k=3017>>.

¹⁵⁵ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 18. 3. 2011, sp. zn. 6 To 19/2011

¹⁵⁶ *Kauza Vítkov: Soud tři tresty potvrdil, jeden snížil* [online]. ČT24, 18. 3. 2011 [cit. 18. 3. 2011]. Dostupné na <<http://www.ct24.cz/domaci/118494-kauzav-vitkov-soud-tri-tresty-potvrdil-jeden-snizil/>>.

6. Srovnání české právní úpravy rasově motivovaných trestných činů s právní úpravou Slovenské republiky

Počínaje dnem 1. 9. 2009 se stal na území Slovenské republiky účinným novelizovaný zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon. Novelou č. 257/2009¹⁵⁷ došlo v tomto zákoně k významné změně v oblasti rasově motivované trestné činnosti a oproti právní úpravě před novelou v podstatě k novému náhledu na tuto činnost. Z toho důvodu jsem se při srovnání české a slovenské právní úpravy rasově motivované trestné činnosti zaměřila především na přínos novely č. 257/2009.

Předtím, než bych přistoupila k samotnému vymezení změny v trestném zákoně, k níž přijetím novely došlo, pokusila bych se nejprve popsat důvody, které vedly Slovenskou republiku k uvedenému kroku.

Dle důvodové zprávy¹⁵⁸ k novele zákona vyplývala potřeba změny zejména z gradace násilných aktů spojených i s trestnou činností, ke kterým tehdy docházelo ve zvýšené míře a za okolností, které v předchozích obdobích nenastaly či nastaly jen v menší intenzitě. Konkrétně měly nejspíše na vývoj situace vliv především dvě události, které se staly zhruba rok před schválením novely zákona Národní radou Slovenské republiky.¹⁵⁹

K první události došlo během fotbalového zápasu odehrávajícího se v Dunajské Stredě mezi tanním mužstvem a Slovanem Bratislava, když v důsledku národnostní nesnášenlivosti obou celků bylo vážně zraněno 7 fanoušků. Dunajská Streda je totiž považována za centrum početné maďarské menšiny.¹⁶⁰

Tou druhou okolností působící na změnu slovenské legislativy bylo zadržení 28 Maďarů na území Slovenské republiky, kteří byli oblečení v uniformách Národní stráže, jež hlásá ideu nacionalistické Maďarské gardy. Při prohlídce vozidel těchto Maďarů našla policie také množství materiálů podporujících a propagujících skupiny, které potlačují lidská práva.¹⁶¹

¹⁵⁷ Zákon č. 257/2009, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon v znení neskorších predpisov

¹⁵⁸ *Dôvodová správa* [online]. Národná rada Slovenskej republiky, 2009 [cit. 27. 1. 2011]. Dostupné na <<http://www.nrsr.sk//Page.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=4&ID=858>>.

¹⁵⁹ *Slovensko zprísnilo tresty za extremistické činy* [online]. ČT24, 28. 4. 2010 [cit. 24. 1. 2011]. Dostupné na <<http://www.ct24.cz/svet/53165-slovensko-zprisnilo-tresty-za-extremisticke-ciny/>>.

¹⁶⁰ *V Dunajské Stredě skončil fotbal sedmi vážně zraněnými fanoušky* [online]. iDNES.cz, 1. 11. 2008 [cit. 27. 1. 2011]. Dostupné na <http://fotbal.idnes.cz/v-dunajske-strede-skoncil-fotbal-sedmi-vazne-zranenymi-fanousky-pxr-/fot_zahranici.asp?c=A081101_175043_fot_zahranici_mn>.

¹⁶¹ *Slovenská policie zadržela 28 maďarských extremistů* [online]. iDNES.cz, 8. 11. 2008 [cit. 27. 1. 2011]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/slovenska-policie-zadrzela-28-madarskych-extremistu-fy6-/zahranicni.asp?c=A081108_195525_zahranicni_abr>.

Co se již samotného obsahu zmiňované novely týče, obohacuje slovenský trestný zákon o nové skutkové podstaty trestných činů, vymezuje nové pojmy a zpřísňuje trestní sazby za rasově motivované trestné činy, které již byly součástí trestného zákona před dotčenou novelou.

Podle mého názoru je hlavním přínosem novely vymezení trestných činů extremismu, za něž trestný zákon v § 140a považuje: „...*trestný čin podpory a propagácie skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421 a 422, výroby extrémistických materiálov podľa § 422a, rozširovania extrémistických materiálov podľa § 422b, prechovávaní extrémistických materiálov podľa § 422c, hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423, podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424, podnecovania, hanobenia a vyhrážania osobám pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine alebo pôvodu rodu podľa § 424a a trestný čin spáchaný z osobitného motívu podľa § 140 písm. d) a f).*“ Výše zmíněná důvodová zpráva k novele objasňuje, co se trestným činem extremismu rozumí.¹⁶²

Jako přínosné považuji vymezení trestných činů extremismu proto, že z uvedeného výčtu těchto jednání plyne, že od 1. 9. 2009 již ve slovenské společnosti nebudou panovat pochyby o tom, jaká jednání lze pokládat za „extremistická“.

Na druhou stranu však stále zůstává poněkud nevyjasněnou skutečností otázka, co přesně vůbec pojem extremismus vyjadřuje¹⁶³, a jestli je tudíž možné mezi pojmy „trestné činy extremismu“ a „trestné činy rasově motivované“ dát rovnítko.

Osobně si myslím, že nikoliv, jelikož „extremismus“ je širší pojem, než „rasově motivované jednání“, a to v tom ohledu, že rasově motivované jednání spadá spíše do oblasti pravicového extremismu¹⁶⁴, přičemž oblast levicového v tomto ohledu zůstává nedotčena.

Ponecháme – li ale tento definiční problém stranou a vrátíme – li se zpět k obsahu slovenského trestného zákona, zjistíme, že výkladový § 140a vyjmenovává jednak dříve neupravené trestné činy, jimiž jsou trestné činy: výroba extremistických materiálů podle § 422a, šíření extremistických materiálů podle § 422b, přechovávání extremistických materiálů podle § 422c, podnecování, hanobení a vyhrožování osobám pro jejich příslušnost k některé

¹⁶² Jedná se o trestné činy, které mají některý z extremistických motivů vyjádřený v subjektivní stránce základní skutkové podstaty, jakož i o trestné činy, u kterých je extremistický motiv až známkou kvalifikované skutkové podstaty.

¹⁶³ Např. podle A. Marešové a P. Kotulána je pojem „extremismus“ chápán velmi vágně a i v odborných kruzích vykládán rozporně. (MAREŠOVÁ, A., KOTULÁN, P. Kriminologické a trestně právní aspekty extremismu. *Právní praxe*, 1999, č. 8, s. 485.)

¹⁶⁴ Myšlenkovým východiskem pravicového extremismu je rasismus. (HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti...*, s. 16.)

rase, národu, národnosti, barvě pleti, etnické skupině anebo původu rodu podle § 424a, a jednak vypočítává v původní úpravě trestné činy obsažené¹⁶⁵. Navíc je však jakožto trestný čin extremismu považován i takový čin, jenž je spáchán z tzv. „osobitného motivu“, a to podle § 140 písm. d) a f).

Co se rozumí takovým osobním motivem? Osobní motiv je okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby a v případě trestných činů extremismu znamená, že určitý trestný čin z trestného zákona, ač jinak výslovně nezařazen do skupiny trestných činů podle § 140a, do ní přesto náleží, a to právě z důvodu, že je spáchán: „...v úmysle verejne podnecovať k násilii alebo nenávisti voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu rodu alebo pre ich náboženské vyznanie, ak je zámenkou pre vyhrážanie sa z predchádzajúcich dôvodov,“ (§ 140 písm. d), nebo: „...z národnostnej, etnickej alebo rasovej nenávisti alebo nenávisti z dôvodu farby pleti...“ (§ 140 písm. f).

Dá se říci, že osobní motiv podle § 140 písm. d) slovenského trestného zákona do jisté míry odpovídá trestnému činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod obsaženého v § 356 odst. 1 českého TZ. Druhý z motivů, osobní motiv dle § 140 písm. f), by zase mohl být považován za obdobu rasové pohnutky vyskytující se v kvalifikovaných skutkových podstatách mnoha trestných činů TZ, o kterých bylo pojednáno v kapitole s názvem „Profil trestněprávní úpravy ČR“ (3.4).

Trestné činy extremismu jsou upraveny na mnoha místech trestného zákona, a to v souvislosti s výše okomentovaným osobním motivem. Výslovně jsou však soustředěny do prvního dílu dvanácté hlavy trestného zákona, a to spolu s trestnými činy proti míru, lidskosti a trestnými činy terorismu. Je zajímavé, že například trestný čin genocidium je rovněž jako v české právní úpravě TZ považován za trestný čin proti lidskosti, avšak „stojí“ mimo výčet trestných činů extremismu podle § 140a trestného zákona.

V souvislosti s trestnými činy podle § 422a – c trestného zákona je potřeba přiblížit slovní spojení „extremistický materiál“, které se na skutkové podstaty těchto činů váže. Jedná se o pojem zavedený novelou trestného zákona a jeho význam dává znát § 130 odst. 8 a 9 tohoto zákona. Dle důvodové zprávy k novele je výraz „extremistický materiál“ v trestném zákoně projevem uskutečnění závazků, které pro Slovenskou republiku vyplývají z Úmluvy o

¹⁶⁵ Součástí trestného zákona před novelou byly trestné činy: násilí proti skupině obyvatel, podpora a propagace skupin směřujících k potlačení základních práv a svobod, hanobení národa, rasy a přesvědčení; podněcování k národnostní, rasové a etnické nenávisti. Právě u těchto trestných činů došlo k jistým změnám v jejich skutkových podstatách a především ke zpřísnění trestů za jejich spáchání.

počítačové kriminalitě Rady Evropy, především pak z jejího Dodatkového protokolu, v jehož čl. 2 odst. 1 také nalezneme, co se pojmem rasistický nebo nesnášenlivý materiál – z jehož definice extremistický materiál vychází – myslí: „...*jakýkoliv písemný materiál, jakékoliv zobrazení nebo jakékoliv jiné znázornění myšlenek a teorií, které obhajují, podporují a podněcují nenávisť, odlišné zacházení anebo násilí proti jednotlivci anebo skupině osob založené na rase, barvě, původu rodu anebo národním anebo etnickém původu jako i náboženství, pokud se použije jako záminka pro tyto důvody.*“ V české právní úpravě trestního zákoníku se s obdobným termínem, jako je extremistický materiál, nesetkáme.

Přes jisté nedostatky slovenské právní úpravy rasově motivované trestné činnosti, mezi něž primárně řadím zmíněnou nejednoznačnost termínu „extremismus“ a z toho důvodu taktéž nejednotnost v chápání slovního spojení „trestné činy extremismu“, se tak jako tak domnívám, že oproti české právní úpravě obsažené v TZ je slovenská úprava v rámci vymezení problematiky rasově motivované trestné činnosti ucelenější a systematictější.

7. Závěr

Svou diplomovou práci jsem nazvala „Trestné činy rasově motivované“. Pokusila jsem se v ní nastínit základní atributy oblasti trestné činnosti, která není v nynější platné právní úpravě TZ striktně formálně vymezena. Snažila jsem se postihnout celou škálu všech momentů a souvislostí, které nepochybně měly na formování současného právního názoru určitý nezpochybnitelný vliv.

V první části mé diplomové práce se zabývám otázkami samotné definice rasově motivované trestné činnosti, jako rasově motivovaných útoků, popřípadě diskriminace na základě rasy, jako projevu střetu dvou či více různých rasových skupin, typicky příslušníků rasové většiny a rasové menšiny v daném státě. Dále jsem se věnovala vlastnímu pojmu rasa, obecné charakteristice rasismu a vývoji rasismu ve společnosti, přičemž definice pojmu rasa v širším slova smyslu, avšak v kontextu se zpracovávaným tématem, nabízí poměrně značný prostor. V případě samotného pojmu rasa si jsou jednotlivé definice často značně podobné, navzájem se překrývají a rozdíly mezi nimi vyplývají z odlišných hledisek, která jednotliví autoři zvolili při antropologické klasifikaci lidstva, potažmo samotných ras. Obecnou charakteristiku rasismu a vývoj rasismu ve společnosti vnímám jako neodmyslitelný základ pro pochopení hloubky a závažnosti celého tématu.

Další část této diplomové práce věnuji východiskům pro právní úpravu v oblasti rasově motivované trestné činnosti, za jejichž základ považuji Ústavu České republiky, Listinu základních práv a svobod, včetně mezinárodních dokumentů. Regulace společenských vztahů v České republice prostřednictvím těchto norem z kategorie tzv. pozitivního práva, jakož i souvisejících mezinárodních dokumentů, je nezbytným fundamentem pro pochopení všech souvislostí, v nichž se tato trestná činnost „pohybuje“. Domnívám se, že bez uvedené pasáže by diplomová práce pozbyla jeden ze stěžejních momentů při zpracování celé látky.

Také ostatní „úseky“, tematické okruhy, pojmenované jako „Role, profil a charakteristika práva na platformě rasově motivovaných trestných činů“, „Trestní právo a jeho role v oblasti rasově motivované trestné činnosti“, „Profil trestněprávní úpravy v ČR“, „Charakteristika trestných činů spáchaných s možným rasovým podtextem“, včetně okruhů, věnovaných vybraným trestným činům narušujícím soužití lidí, trestným činům proti lidskosti, příkladům nejzávažnějších rasově motivovaných trestných činů na území ČR a srovnání české právní úpravy rasově motivovaných trestných činů s právní úpravou Slovenské republiky, si klade jediný cíl. Pokusit se formulovat a charakterizovat určitou oblast trestné činnosti, útočící na lidskou důstojnost, a částečně provést i srovnání přístupů a postojů k tématu rasově

motivovaných trestných činů v zemích, státech, které tvořily do roku 1993 jeden celek, společný stát.

Finální součástí mé práce jsou rovněž grafy vytvořené na základě „Zprávy o činnosti Státního zastupitelství“¹⁶⁶, které znázorňují vývoj rasově motivované trestné činnosti na území ČR v letech 1989 až 2009, a to z hlediska počtu osob stíhaných a obžalovaných pro jednotlivé trestné činy rasově motivované.

¹⁶⁶ Nejvyšší státní zastupitelství. *Zpráva o činnosti Státního zastupitelství za rok 2009* [online]. Justice.cz: oficiální server českého soudnictví, 29. 6. 2010 [cit. 2. 3. 2011]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=2750&d=312806>>.

8. Seznam použitých zdrojů

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních, středních a vyšších odborných škol (školský zákon)

Zákon č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích

Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů

Zákon č. 301/2001 Sb., o matrikách

Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 257/2009, kterým se mění a doplňuje zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon v znění neskorších předpisů

Vyhláška č. 30/1947 Sb., o Chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 53/1947 Sb., o Úmluvě o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 95/1947 Sb., o Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace

Sdělení č. 164/1947 Sb., o Dohodě o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy

Vyhláška č. 32/1955 Sb., o Úmluvě o zabránění a trestání zločinů genocidia

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 116/1976 Sb., o Mezinárodní úmluvě o potlačení a trestání zločinu apartheidu

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Vyhláška federálního ministra zahraničních věcí č. 84/1988 Sb., o Mezinárodní úmluvě proti apartheidu ve sportu

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Sdělení ministra zahraničních věcí č. 208/1993 Sb., o Úmluvě o právním postavení uprchlíků

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/1998 Sb., o sjednání Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin

Směrnice Rady 2000/43/EC ze dne 29. června 2000 provádějící zásadu rovného zacházení s osobami bez ohledu na rasový nebo etnický původ

Literatura:

ČERNÝ, Václav. *Rasismus, jeho základy a vývoj*. 1. vydání. Olomouc: Votobia, 1995. 90 s.

DACÍK, Tomáš. *Člověk a rasa*. Brno: CERM, 2001. 130 s.

DANICS, Štefan, KAMÍN, Tomáš. *Extremismus, rasismus a antisemitismus*. 2. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. 151 s.

DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2008. 427 s.

HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. Praha: ASPI, 2008. 260 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 1. vydání podle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. 896 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání k 1. 1. 2010. Praha: Leges, 2009. 1216 s.

KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 923 - 1441.

KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 571 s.

MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminologické a právní aspekty extremismu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999. 132 s.

NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 5. vydání. Praha: ASPI, 2007. 555 s.

NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné: Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 599 s.

PORADA, Viktor a kol. *Kriminalistika*. Brno: CERM, 2001. 746 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II.: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1289 - 3285.

ŠČERBA, Filip. *Výběrová bibliografie článků z trestního práva 1997-2005*. Praha: Linde Praha, 2006. 239 s.

ŠTĚCHOVÁ, Markéta. *Právní ochrana etnických menšin v ČR: závěrečná zpráva z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. 165 s.

WOLF, Josef. *Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2000. 223 s.

Odborné časopisy:

HERCZEG, Jiří. Extremismus, tolerance a svoboda projevu. *Trestní právo*, 2003, č. 7 - 8, s. 2 - 10.

CHMELÍK, Jan. Některé projevy extremismu v České republice. *Kriminalistika*, 1998, č. 3, s. 235 - 241.

JAMBOROVÁ, Kateřina. Trestněprávní postih extremistické symboliky. *Státní zastupitelství*, 2011, č. 3, s. 7 - 12.

MÁDR, Jaroslav, RŮŽIČKA, Miroslav. K některým problémům vztahujícím se k dokazování trestných činů spojených s extremismem. *Státní zastupitelství*, 2005, č. 11, s. 2 - 9.

MÁDR, Jaroslav, RŮŽIČKA, Miroslav. K trestné činnosti spojené s extremismem z pohledu státního zastupitelství (a to i na pozadí dvou rozhodnutí Nejvyššího soudu). *Státní zastupitelství*, 2005, č. 9, s. 2 - 10.

MAREŠOVÁ, A. Sociálně patologické jevy. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 2, s. 52 - 57.

MAREŠOVÁ, A., KOTULÁN, P. Kriminologické a trestně právní aspekty extremismu. *Právní praxe*, 1999, č. 8, s. 485 - 503.

ŠTĚCHOVÁ, Markéta. Oběti interetnického násilí. *Kriminalistika*, 2001, č. 4, s. 299 - 306.

Soudní rozhodnutí

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 20. 10. 1927, sp. zn. Zm I 261/27

Rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 20. 11. 1996, sp. zn. 3 T 196/96

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 10. 1997, sp. zn. 2 Tzn 85/97

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. 2 Tzn 123/97

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 24. 6. 2002, sp. zn. IV. ÚS 140/02
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 12. 2002, sp. zn. 7 Tdo 989/2002
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 12. 2002, sp. zn. 6 Tdo 524/2002
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 9. 3. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 38/02
Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 3. 3. 2005, sp. zn. II. ÚS 413/04
Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 12. 2006, sp. zn. Tpjn 302/2005
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 3. 2007, sp. zn. 5 Tdo 262/2007
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 8 TDO 340/2008
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9. 6. 2010, sp. zn. 11 Tdo 409/2010
Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 20. 10. 2010, sp. zn. 32 T 2/2010
Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 18. 3. 2011, sp. zn. 6 To 19/2011

Internetové zdroje

Barevný národ [online]. Jeden svět na školách, 5. 4. 2007 [cit. 10. 1. 2011]. Dostupné na <http://www.jedensvetnaskolach.cz/download/pdf/jsnsfilmpdfquestions_87.pdf>.

Dokument: Obžaloba v kauze žhářského útoku ve Vítkově [online]. iDNES.cz, 11. 5. 2010 [cit. 15. 1. 2011]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/dokument-obzaloba-v-kauze-zharskeho-utoku-ve-vitkove-pdo-/krimi.asp?c=A100511_155026_krimi_cen>.

Důvodová správa [online]. Národná rada Slovenskej republiky, 2009 [cit. 27. 1. 2011]. Dostupné na <<http://www.nrsr.sk//Page.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=4&ID=858>>.

Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku [online]. Trestní zákoník.cz, 2008 [cit. 15. 12. 2010]. Dostupné na <<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>>.

Formy a způsoby páčání rasově motivované trestné činnosti [online]. Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 2. 2. 2011]. Dostupné na <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/souteze/2006/sod/extremismus/4_formy.pdf>.

Kauza Vítkov: Soud tři tresty potvrdil, jeden snížil [online]. ČT24, 18. 3. 2011 [cit. 18. 3. 2011]. Dostupné na <<http://www.ct24.cz/domaci/118494-kaucha-vitkov-soud-tri-tresty-potvrdil-jeden-snizil/>>.

Nejvyšší státní zastupitelství. *Extremismus* [online]. Justice.cz: oficiální server českého soudnictví, říjen 2009 [cit. 2. 2. 2011]. Dostupné na <portal.justice.cz/nsz/soubor.aspx?id=82741>.

Nejvyšší státní zastupitelství. *Rasově motivovaná trestná činnost a extremismus* [online]. Justice.cz: oficiální server českého soudnictví [cit. 12. 10. 2010]. Dostupné na <portal.justice.cz/soud/soubor.aspx?id=62964>.

Nejvyšší státní zastupitelství. *Zpráva o činnosti Státního zastupitelství za rok 2009* [online]. Justice.cz: oficiální server českého soudnictví, 29. 6. 2010 [cit. 2. 3. 2011]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=2750&d=312806>>.

Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin: Monitorovací aktivity, přehled monitorovacích zpráv, publikace [online]. Vláda České republiky, 9. 11. 2005 [cit. 2. 2. 2011]. Dostupné na <<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=6912>>.

Slovenská policie zadržela 28 maďarských extremistů [online]. iDNES.cz, 8. 11. 2008 [cit. 27. 1. 2011]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/slovenska-policie-zadrzela-28-madarskych-extremistu-fy6-/zahranicni.asp?c=A081108_195525_zahranicni_abr>.

Slovensko zpřísnilo tresty za extremistické činy [online]. ČT24, 28. 4. 2010 [cit. 24. 1. 2011]. Dostupné na <<http://www.ct24.cz/svet/53165-slovensko-zprisnilo-tresty-za-extremisticke-ciny/>>.

STRAŠÍKOVÁ, Lucie. *Odsoudit někoho za rasovou vraždu není v Česku příliš časté* [online]. ČT24, 11. 5. 2010 [cit. 14. 1. 2011]. Dostupné na <<http://www.ct24.cz/domaci/extremismus/89588-odsoudit-nekoho-za-rasovou-vrazdu-neni-v-cesku-prilis-caste/video/1>>.

ŠABATOVÁ, Anna. *Smrt Tibora Danihela a český tisk* [online]. Britské listy, červen 2000 [cit. 12. 1. 2011]. Dostupné na <<http://www.blisty.cz/files/isarc/0006/20000606e.html>>.

V Dunajské Středě skončil fotbal sedmi vážně zraněnými fanoušky [online]. iDNES.cz, 1. 11. 2008 [cit. 27. 1. 2011]. Dostupné na <http://fotbal.idnes.cz/v-dunajske-strede-skoncil-fotbal-sedmivaznezranenymifanouskypxr/fot_zahranici.asp?c=A081101_175043_fot_zahranici_mn>.

Video: rozsudek nad žháři z Vítkova [online]. ČT24, 20. 10. 2010 [cit. 15. 1. 2011]. Dostupné na <<http://www.ct24.cz/domaci/104771-verdikt-prirknul-vitkovskym-zharum-vyjimecne-tresty/>>.

Vrchní soud v Olomouci. *Informace tiskového mluvčího: Trestní řízení: Veřejné zasedání ve dnech 17. - 18. 3. 2011 vždy od 9.00 hod. v jednací síni č. 102 v přízemí budovy* [online]. Justice.cz: oficiální server českého soudnictví, 11. 3. 2011 [cit. 18. 3. 2011]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/justice2/soud/soud.aspx?j=216&o=206&k=3017>>.

Zpráva České republiky o plnění závazků plynoucích z Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace [online]. Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, 4. 11. 1999 [cit. 12. 1. 2011]. Dostupné na <http://lidskaprava.poradnaprava.cz/folder05/cerd_zprava.pdf>.

8. a 9. periodická zpráva o plnění závazků plynoucích z Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace [online]. Vláda České republiky, 25. 1. 2010 [cit. 10. 2. 2011]. Dostupné na <<http://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/aktuality/8-9--CERD-final.pdf>>.

9. Shrnutí

Tato diplomová práce se zabývá problematikou trestných činů rasově motivovaných, které jsou považovány za jistý fenomén vyskytnuvší se na území České republiky zejména po roce 1989. Ačkoliv představuje rasově motivovaná trestná činnost stále pouze nepatrné procento z celkového objemu kriminality, k níž v našem státě každoročně dochází, nelze ji pro její závažnost, spočívající v hrubém zásahu do základních práv a svobod každého člověka, opomíjet. Práce se pokouší vymezit význam termínů „rasově motivovaná trestná činnost“, „rasa“ a „rasismus“. Jejím cílem je dále stručné nastínění vývoje rasismu v dějinách lidstva, nalezení ústavněprávních a mezinárodněprávních základů tzv. rovnosti lidí bez rozdílu, definování role trestního práva v oblasti rasově motivované trestné činnosti a především rozbor jednotlivých trestných činů rasově motivovaných obsažených v novém trestním zákoníku. Nezbytnou součástí práce je rovněž uvedení případů nejzávažnější rasově motivované trestné činnosti a srovnání české právní úpravy této činnosti s právní úpravou Slovenské republiky.

Summary

This thesis deals with the questions of criminal offences of racial motive which are considered to be a phenomenon arising in the Czech Republic especially after 1989. Although the racial motive criminal activity still makes just a small percentage of the total volume state criminality for a year, it cannot be marginalized because of the importance vesting in a violent interference to fundamental rights and freedoms of a man. The thesis is attempting to define the terms as „racial motive criminal activity“, „race“ and „racism“. The purpose of the thesis is also a short adumbration of the development of racism in a human history, finding a constitutional and international basis of the so called human equality with no difference, the criminal law role definition in the sphere of the racial motive criminal activity, and mainly the analysis of individual criminal offences of racial motive contained in the new Criminal Code. An introduction of cases of the weightiest racial motive criminal activity and a comparison of the Czech and the Slovak legal regulations of this criminal activity are essential parts of the thesis as well.

10. Seznam klíčových slov

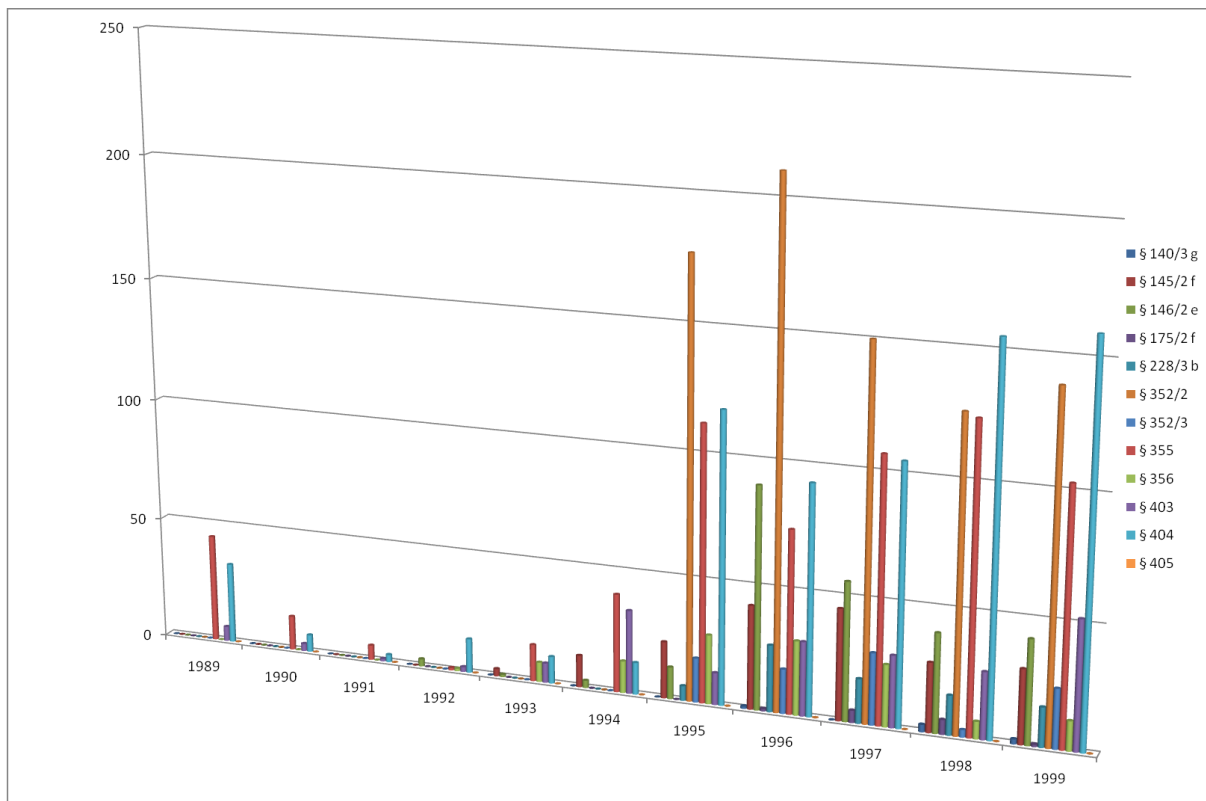
Apartheid, diskriminace skupiny lidí, etnická skupina, extremismus, genocidium, hanobení, národ, národnost, podněcování k nenávisti, rasa, rasismus, rasově motivovaná trestná činnost, rasově motivovaná vražda, rovnost lidí bez rozdílu, trestné činy narušující soužití lidí, trestné činy proti lidskosti, trestné činy rasově motivované, trestné činy z nenávisti, trestní zákoník, útok proti lidskosti, zločin proti lidskosti

Keyword list

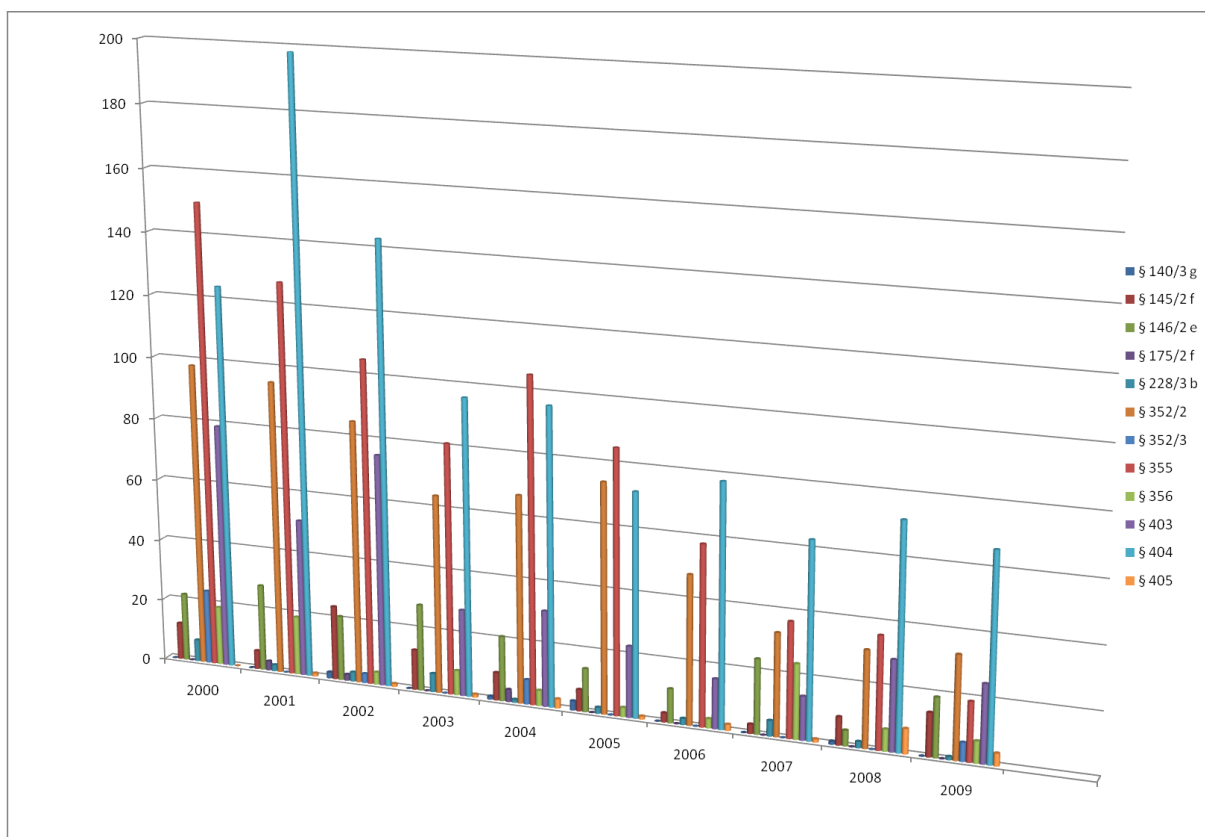
Apartheid, discrimination of a group of people, ethnic group, extremism, genocide, defamation, nation, nationality, incitement to hatred, race, racism, racial motive criminal activity, murder of racial motive, human equality with no difference, criminal offences disturbing human coexistence, criminal offences against humanity, criminal offences of racial motive, hate crimes, Criminal Code, attack against humanity, crime against humanity

11. Přílohy

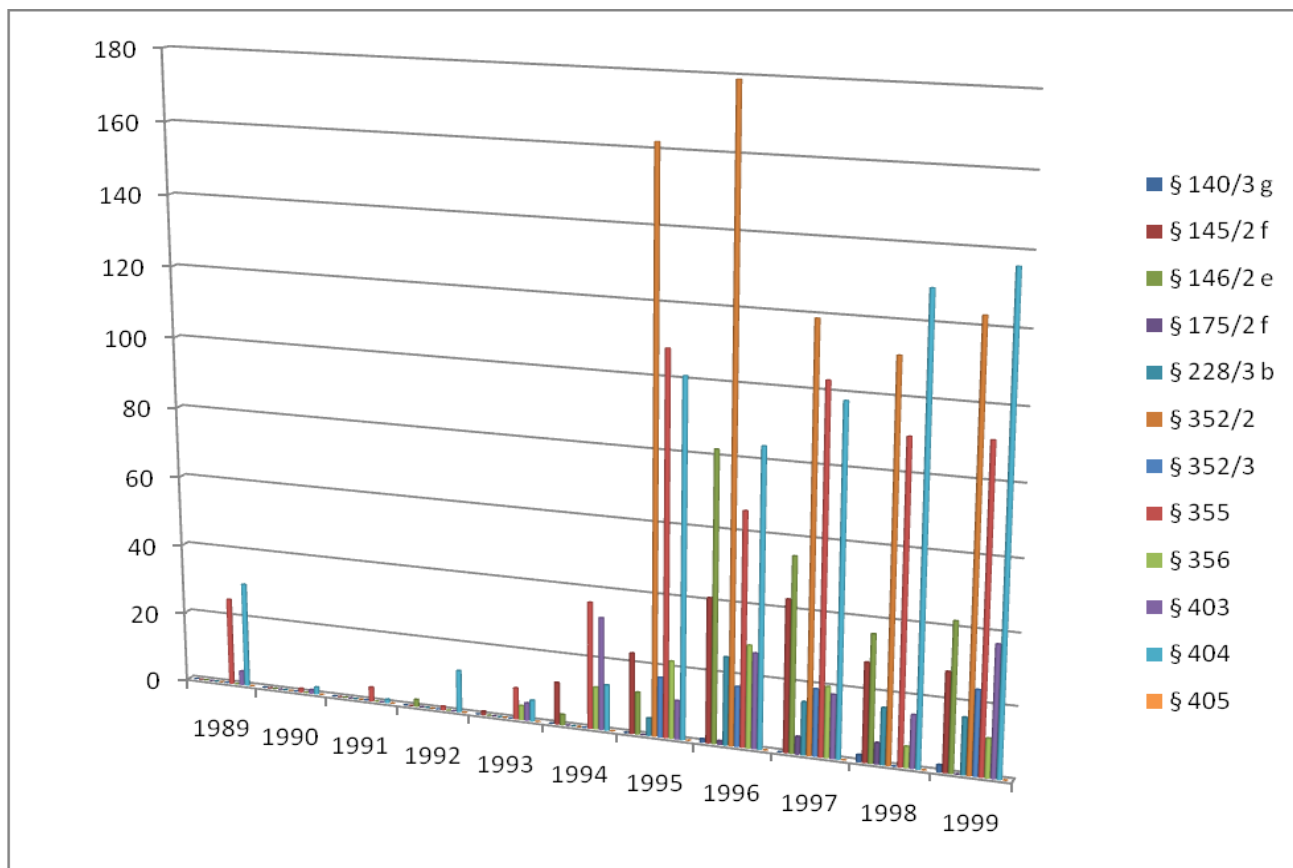
Počet osob stíhaných pro trestné činy spáchané z rasových, národnostních a jiných pohnutek v letech 1989 - 1999

Počet osob stíhaných pro trestné činy spáchané z rasových, národnostních a jiných pohnutek v letech 2000 - 2009

Počet osob obžalovaných pro trestné činy spáchané z rasových, národnostních a jiných pohnutek
v letech 1989 - 1999

Počet osob obžalovaných pro trestné činy spáchané z rasových, národnostních a jiných pohnutek v letech 2000 - 2009

